

TIGHT BINDING BOOK

**brown
book**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_206246

UNIVERSAL
LIBRARY

తొలిపలుకు.

ఎన్నికలు, నిరుద్యోగము, విడియాకు, మతాంతరవివాహము మొదలగు ప్రకృత సాంఘిక సమస్యలకు సంబంధించిన విషయములే యీ ప్రకరణమునందలి యితివృత్తము. ఈనాటకమును బలుచోట్ల బలుసార్లు ప్రదర్శించిరి. విద్యాధికులు పెక్కుమంది, యిట్టి నాటకము లత్యంతావశ్యకము లని సదభిప్రాయములతో నాకు వ్రాసిరి. కాని “సంఘమును మరమ్మతుచేయ నెంచిరికాబోలు మహాకవి గా ” రని యొక మహాపండితుం డొకండు వ్రాసి యున్నాడు.

“స్వభావో నోపదేశే నశక్యతేకర్తు మస్యథా । సుతప్త మపి పానీయం పునర్లచ్ఛతి శీతతామ్” అన్న ట్లుపదేశములు నైజస్వభావముల మార్పజాల వని యెఱుంగుదుము గాని “ఏకస్య కర్మసంపీడ్యై కరోత్యన్యోపి గర్హితం । గతానుగతికోలోకో సలోకః పారమార్థికః” కొంతకాలము పత్రికలలో నుబుసుపోక కీగ్రంథ మువకరించు నని “అరసికజనసంభాషణతో రసికజన వాక్కులహఃశ్రేయాన్ । లంబ చాలింగనతో లికుచకుచాయాః పాదతాడనమ్శ్రేయః” అనియు దీనిరచించితి నని ప్రత్యుత్తరము. గుణగుణవిమర్శనము విజ్ఞులకే వదలినాడ.

ఈ సాంఘిక ప్రకరణమునకుం గూడ “నవయుగ” మను పేరిడి తిని. కాని ప్రథమమున నేను రచించిన పాణిగ్రహణ మను పేరుగల ప్రకరణము “కాలేజీగర్ల్” అను పేరితో బ్రసిద్ధింపబడుచున్నది. “కాలేజీగర్లు” పగిది నీ “లేడీడాక్టరు” పాత్రగూడ నీనాటకముననొక యుపపాత్రగాని నాయక గాదు. తెలుగు నాటకమున కింగ్లీషు

పేరుంచుట, యుపపాత్రపేరు గ్రంథమునకుఁ బెట్టుట, నావలెనే కొండరి కిప్పతలేదు, కొండ రాపేరే బెట్టుమనిరి. “అయ్యక్తమ్ స్వామినోయ్యక్తమ్ యుక్తమ్ నీచస్యదూషణం । అమృతం రాహవేమృత్యుఃషిషమ్ శంకర భూషణమ్” ప్రకృత ప్రజాభీరుచిని బట్టి యాకర్షణీయమగు నిట్టిపేరు బెట్టకున్నను, ప్రజాభీరుచిన బట్టి నాటకమాడకున్నను, మాకు డబ్బు రాదని యనేకులగు సుప్రసిద్ధనటులు నాకు బెక్కురీతుల నచ్చఁబెప్పిన మీఁడట, నీనాటకమును “లేడీడాక్ట” రను పేరితో బ్రదర్శించుకొనుట కొప్పకొని, యాపేరే యీగ్రంథ ముఖపత్రమున మాత్రము ముద్రింపించితి. ప్రకృతమున రంగస్థలములయందు, పాటకచేరీలు, కౌగిలింతలు, ముద్దులు, నల్లరి చిల్లరిచేష్టలు, నీతిబాహ్యనటనలు జనసామాన్యమున నాదరణీయములుగ నున్నవి.

“సిస్సారస్య కళార్థస్యప్రాచ్యేణాడంబరోమహాన్ । సువశ్లేష్ఠస్యనిస్తద్భ్రాతృగృహ్యకాంక్ష్యే ప్రజాయతే” ఇంత యెందులకు? గ్రామభాను రికార్డులను వాని యమ్మకమును, జూచిన బ్రకృత కాలాభీరుచి తెలియ నగును. కాలాభీరుచినిబట్టి నటులు, నటులనుబట్టి కవులు నాటకములు, వ్రాయవలసిన కాలము వచ్చినది.

మ. కవితా చిత్రవిచిత్ర శిల్పరచనాకష్టంబు యోచించి సంస్తవ మగ్యాద, బహూకృతిం దనువు భూదారుల్ గనన్ రారు స్వర్గవులై, యాచన సేతగాదు, రసనాకంఠూజిమై వ్రాతుమో కవితాకోవిద ! కైత లారయ వృధాకష్టంబు లీరోజులన్.

అని యొక సందర్భమున నే నభీప్రాయ మొసంగినరీతి, నటకులే కవితాకళకుఁ బోషకు లగుచున్నారు. ఈ నాటకమునందు నీతి బాహ్యవిషయములకు గాని, యట్టి శబ్దములకు గాని చోటులేదు. చోటులేకున్ననుఁ బాత్రోచితింజెరిపి గ్రంథస్థ గద్యపద్యభావములు

గ్రంథకర్త యుద్దేశ్యముల నెఱుంగజాలక కూటికి వేశ్యల నాశ్రయించు కొని బ్రదుకుచు, నిరక్షరకక్షులయ్యు నాటకకళ కంఠకు బితామహుల మను సహంకారముతో “నిర్విషేణాపినర్షేణ కర్తవ్యామహతీభణా।

వతు మావాస్తుఫటాటోపో భయంకరః” అన్నట్లు ఛాయాపఠ ములతో నట్టహాసము నేయుచు, పెద్గుకొఱకు నాటకములవెనుక దిరుగు చున్నను, నాట్యకళోద్ధారకుల మని, తమబోటి యజ్ఞులచేత లేనిపోని యసందర్భస్తోత్రోపాఠములు గల యభిప్రాయములు వ్రాయించుకొని ప్రకటించుచు డైరక్టరులను గౌరవశబ్దమునకు గూడ నగౌరవముం గూర్చుచున్న యిసుకేషు డైరక్టరునలె కేవలము డబ్బే ప్రధాన ముగ నెంచి, యనినీతికరముగ రంగస్థలముల నీ నాటకముల బ్రదర్శించినచో నీ నాటకపుస్తకమును బట్టి ప్రేక్షకులే దిద్దెవరుగాక. కొత్తప్లాటుతో నాటకము బైలువెడలునప్పటికి న్వాతంత్ర్యశక్తి లేని యాడంగు లనుకరణములవ్రాసి ముద్రించు మఁడుటచే నాకుఁ దీఱిక లేక నే మఱల జూచుకొనకయే ముద్రణమునకుఁ ద్విరపడవలసి వచ్చినందుల కెంతయు సంకోచించుచున్నాడ.

‘యథాస్త్రీణాం తథావాచాం । సాధు త్వేదుర్జనోఽసః’

ఇట్లు విధేయుఁడు,

గ్రంథకర్త,

కాళ్ళి కూరి హనుమంత రావు.

ప్రధాన పాత్రలు

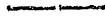

పు రు షు లు.

1. మురళీధరమఝ	బి. ఏ.	కథానాయకుఁడు.
2. రావు	బి. స. బి. యల్.	వకీలు.
3. మహమ్మద్ లతీఫ్	యం. బి. సి. యస్.	డాక్టరు.
4. వీరన్న	రైతు	మ్యూనిసిపల్ చెర్కర్.
5. వెంకటగ్రామి	బి. ఏ.	స్టేషను గుమాస్తా.
6. శాస్త్రి	...	నేషన్ లిస్ట్ మెంబరు.
7. సూర్యారావు	...	పంచముల మెంబరు.
8. ఓట్ల వశంతు.		

స్త్రీలు.

1. గుక్మిణి (S. S. L. C. మురళీధరుని ప్రథమ భార్య) కథానాయిక.
2. లీల (B. A.; M. B. C. M. మురళీధరుని ద్వితీయ భార్య) లేడీ డాక్టరు.
3. సుందరి (Inter మురళీధరుని ద్వితీయ భార్య).
4. యశోద (లీల యత్తగారు).

ఊరస్తు.

శుభస్తు.

ఊభోగరాజస్వామినేనమః.

లేడీ డాక్టరు.

(నవయుగము.)

(నాంది)

చ. సతతము భక్తకోటికి వశంబుడై, ఫలదాతయై, పతి
వ్రతలకుఁ దోడునీడయయి బాములఁబాపెడు రుక్మిణీసతీ
పతి మురళీధరుండు, బుధబంధుఁ డపాస్త్ర విజస్తమస్తముం
డతను భవాబ్ధినావికుఁ డనఁతుఁడు కృష్ణుఁడు మిమ్ముఁబ్రోవుతెకా.

(నాంద్యంతమున నూత్రధారుండు ప్రవేశము)

నూత్ర—నటీ! నటీ.

(నటీ ప్రవేశము)

నటీ—అర్యపుత్రా! ఏమి యాజ్ఞా!

నూత్ర—ప్రదర్శనకౌతూహలచిత్తులై క్షేత్రకు లెల్లరు నిరీక్షించుచుండ నింకను నాలస్య మేమి?

నటీ—అర్యపుత్రా! సర్వము సంసిద్ధమైనదిగాని యీ 'నవయుగం' యను సాంఘిక ప్రకరణ మెవ్వరు రచించిరి?

నూత్ర—క్రీకృష్ణ దేవరాయ నాటకము, (కౌతేజీగల్) అని పిలువబడుచున్న సాణి గ్రహణ సాంఘిక ప్రకరణమును రచించిన కాశ్యపియారీ హనుమంతరావు పంతులు గారే 'లేడీ డాక్టరు' అని ప్రదర్శింపఁబడుచున్న యీ నవయుగ ప్రకరణమునకుఁగూడఁకర్త.

నటీ—(సంతోషమున) అట్లనా! ఇది సభ్యుల రంజించు లెంతపని!

నూత్ర—నటీ! నీగానకౌశలం చోక సారి చుంపఁగోరెద.

నటీ—మీ యనుజ్ఞ కేను బహురాల.

సీ. విరహిశబ్దగ్రహవివరవిదారణా

శుగభంగిదోచె వుంస్కోకిలరుతి

యరుణభాస్కర బింబకిరణసన్నిభనూత్న

పల్లవరుచి నింజె వల్లివితతి

సంఘల్లమంజరీసంచరన్మధుకరీ

సంగీతమలరె రసాలతరుల

సంపద్విధూతవిశ్రాంతాపశదులట్లు

పత్రీచ్యుతములయ్యె పాదపములు

గీ. నిజసుతాత్మజ పరిణయ నిర్ణయాగ

తప్రియాణబాంధవ జనోత్సాహాలపిత

లాలితమిదః ప్రసంగ కోలాహలఫల

దంతరనిశాంతమలరె వసంతవేళ.

సూత్ర—(సంతోషమున) నటీ! ఏగీతరాగామృతవృష్టిచే మాహృదయానురాగ
లతలు పల్లవించె. ప్రదర్శన మారంభింపుము.

నటి—చిత్తము. ఆనుజ్ఞ. (నిష్క్రమించును)

సూత్ర—వధూభిషజ్బుడి రంగులముం బ్రవేశించె. నిరంతర తంత్రోపాయసమేధిత
స్వలాభరిరంసకీలానిగి పరనిలయుండు నవయుగ నాటక సూత్రధారియు నగు
వకీలు రాఘనాథుడ జనుడెంచె. ప్రదర్శనము ప్రారంభమైనది. ఏత్రత్ప్రదర్శన
విధానమునకు సాహాయ్య భూతుండ నగుగుగాకి. (యని నిష్క్రమించును).

శ్రీరస్తు.

లేడీ డాక్టరు

(నవయుగము.)

ప్రథమాంకము

(శ్రీ లీల భవనము—లీల ప్రవేశము)

లీల—(కూర్చుండి చూచుచును.)

[స్త్రీ గోగి ప్రవేశము]

లీల—అమ్మా! వచ్చిరా! మిమ్ముల బనీక్షించెద. (అని తేచును)

[వకీలు రావు ప్రవేశము]

రావు—Good morning sister Leela!

లీల—Hullo! Brother Vakil Rao! Good Morning! Please take your seat. ఈ ఆర్థంటు కేసు ఎగ్జామిన్ చేసి ఇప్పుడే వచ్చెదను. ఎక్స్యూజ్మి.

(లీల గోగితో నిస్క్రమించును.)

రావు—నాయాహ్వానము గుర్తిణి యంగీకరింపను. (అలోచించి) అంగీకరింపను. ఆ ఆర్థంట్టు లీల సహింపను. (అలోచించి) వియ్యపురాం డ్రెస్టరకు రగు ల్కానుచున్న కై పర్యవాలం నీయ త్తకోవండ్ర పరిస్పరిణికోధపాణింధ మంబున గుర్భరిస్తా. నుస్సనాస్తా, భీష్మరూపముం దాల్చి, (సంతోషమున) మదభీష్మము సఫనీకృతి మొనర్చితీరు. నిస్సంశయము. తండ్రితేని ఇల్ల నా మేన గోడలు. నిర్వితీయ వివాహమైనను గట్టుమీకున్న గడప గ్రోక్కనీరు ధన వంతులు. ఇట్టి గొప్ప సంబంధము నాకు లభింపదు. ప్రాక్టీసు లేక ఋణబాధచే తల్లడిల్లచున్న నేనేడం! బెండ్లి సేయుటేడ! (అలోచించి) లీల పెరికిపట్టుగలరి. ఆమెకు నాయెడ గౌరవ మధికము. (తలనూచి) నమ్మకముమీంద నెట్టివారి నైనను సులభముగం బడంగొట్టవచ్చును.

లే డీ డా క్ట రు

గీ. మనమె యైశ్వర్యయుతులమై మనఁగవలయు
నెల్లచోటుల మనమాట సెల్లవలయు
నరయఁగ స్వలాభరహితకార్యంబున్న
దరికిఁబోరాదు వినరాదు తలఁపరాదు.

(బేపు బేవని త్రేంచి) కానిమ్ము!

[డాక్టరు శీల స్త్రీ రోగితో ప్రవేశము]

శీల—(Stethoscope బల్లమీద పెట్టి యాలోచించి స్త్రీ రోగిని జూచి)

Repeat the same dose (యని Prescription వ్రాసియిచ్చును)

(స్త్రీ రోగి చీటి బుచ్చుకొని నిష్క్రమించును)

శీల—Well vakil Rao ! ఏమి విశేషము !

రావు—(చిఱునగవున Invitation cards నిచ్చును)

శీల—(Cards పుచ్చుకొని జూచి) Cosmopolitan dinner (యని : దివి కాట్ట
లను బల్లమీదఁ బడవైచి బామలు ముడిచికొని)

గీ. ఆ స్తికోసము దత్తత ప్రాప్తమయ్యె ।

దత్తుఁ డొదవుట కోడలు దాపురించె ।

ప్రకృత నవనాగరిక తా ప్రపంచమునకఁ ।

బనికిరానట్టి పరమనిర్భాగ్యురాలు.

రావు—(శిరఃకంపమొనర్చి) అల్లనా ! (యని బేవని త్రేస్తును)

శీల—Brother ! (యని యాలోచించి)

ఉ. చందనవాహిగర్దభము చేందమునన్, సభలో, సుధాస
స్యంది సుభాషితంబు విరజల్లు, గుణగ్రహశూన్యశిల్ప
స్కంధులు, సంస్కరించుకొనఁజాల, రనాదృశభూరిగర్వణా
స్పందకుటుంబ బంధుజన వారదురత్యయ దుష్టవృత్తులన్.

రావు—సోదరీ! ఉన్నమాట నొప్పుకొంటివి. చాలసంతోషము.

[రుక్మిణి త్వరితగమనమునఁ బ్రవేశము]

రుక్మి—(రావును జూచి పెడమొగము వెట్టుకొని నిష్క్రమింపబోవును)

శీల—(కోపమున) గుక్కీణీ! We are not devils. నియపడకుము. అగుము! (అని రావునుం నూచి)

గీ. కర్ణ పాతమయూర కేకారవముస
గడగడవడంకు పన్నగకాంతవోలె
సలసవలితభయాపాంగలులితదృష్టి
మగువ కంపించుచున్నది మనలఁజూచి.

రావు—Society యనిన మీకోడలిక గిట్టినట్లున్నది.

శీల—(గుక్కీణిం నూచి) వడలు రావుగారు Cosmopolitan dinner నిచ్చుచున్నారు. మన యిరువురని Invite చేసినారు. ఇనిగోకొద్దు. (అని యాయ బోవును)

గుక్కీ—(కొద్దు బుచ్చుకొనక మాటు ముగి మిడుకొని) అత్తగారూ! మన మత ఫర్మములు పూజనాస్తిము లనియు మన కులాచారములు పుణ్యదాయకంబు లనియు, స్వదేశములు వేనోళ్ళిం దొగడుమఁడి మన మన్యమతాచార ఫర్మముల ననుకరి మఱి నొడిగాను. మన పుత్రులు చాశ్చాత్యు లనుక రించుచుండిరేమో విమర్శ పుడఁచి. నైఋకాష్టి యివేదీ చాటుచున్న దని తోచుచున్నాడు. ఆమ్మమ్మగారు మీకో మనవికేసి గమ్మని నన్ను విమర్శి. (అని అర్చ్యుఁడైచును)

శీల—రావో! నేను నెప్పలేరా! As a vessel is known by the sound whether it be cracked or not; so people are proved by their speeches whether they be wise or foolish.

రావు—(అనుమతితో) ఇటువంటి B. C. కోపాలిని ఫిరించుచున్న నిశాంతియు, స్థానియును. (విజనగవున) కొంచ మించుమించిమె యీడుగల యుదియే నా మేనగోడలు. ఎట్టి modern views? ఎంత social గా society నో move అగుచుండును! దాని principles appreciate చేయనివారు లేరుకుమా!

శీల—(విచారమున) school final 1 st. class ను ప్యాసయినది. ఎందులకు? useless. ఫిదనలు, ఖూటలు, బహములు, తిపములు. ఆదేమి ప్రారంభమో ఫిత్తప్ప నన్యనిం జూచిన దానికే ఫియును. B. C. habits; B. C. views. ఈ యీడు పపతులు మన Educated houses లో నెట్లుండిరి;

రావు—ఆ up to date civilisation మా యాడను, ఏ కోడలిని వేయి పుటములు జెట్టినను రాదు. Hopeless.

గీ. జపతపములంచు మడియంచు స్నానమనుచు
నోటలుచున్నాడు యెముకలు గొఱుకుచుండు
కంటబడవు మెతుకు లొంటి గంటకైన
నెందుకది యూసులెస్, వట్టి యేభ్యరాశి.

శీల—Educated house లో, జన్మించినది. Educated house లో బడినది.
మా వాసనయిన దీని కంట లేదేమయ్యా?

రావు—గ్రహచారము. అతల్లిదండ్రుల Training అటువంటిది గాబోలు.

శీల—మా మురళీధరుని మీ రయ్యరా!

రావు—(అశ్చర్యమున) Up to date fashionable youth. graduate. ఓర
శాంతుండు, మహాబుద్ధశాలి, ధర్మనిరతుడు. తల్లి పుట్టనిల్ల మేనమామకు
కలియదా? నే నెఱుకకపోవు డేమిటి :

శీల—అట్టి పురుషరత్నమున కిట్టి uncivilised bruit నంపించిన జేమయ్యా?

రావు—గీ. శాంతునకు గండ్రగయ్యాళిజేంక, యంప
గానికింగ్రోతి, సద్గుణఖనికీతాగ
నొచ్చు నాజుకు గలవాని కేభ్యరాశి
బ్రహ్మ సమకూర్చు నదియేమి పాపఫలమొ !

శీల—స్వతస్సిద్ధముగ ఏపిల్ల బుద్ధిమంతురాలే. ఈ తర్ఫీ దంతయు మా వియ్యంపు
రాలి గయ్యాళిగంపయిది. అమె తాశీరుగారి భార్య. నే ననిన
యామెకు లెక్కలేదు. చూడుము! చెప్పుకొబ్బగొట్టినట్లు నాకనిదీఱి, మా
యబ్బాయి కింకొక వివాహ మొనర్చి తీరద. (అలోచించి) మీ మేన
గోడలు సుందరి కిప్పుడు వివాహము జేయదలంచిరా !

రావు— బి. యే. ప్యాసయినగాని, వివాహముం జేసుకొననని నాతో జెప్పినది.

శీల—ఈ match settle చేయగూడదా ?

రావు—ఆపిల్ల యిష్టము.

శీల—Brother! Kindly arrange. నిగ్రహోనుగ్రహసమ్మండపు. నిపు పూముగి
దలంచిన నాకోరిక తీటును.

రావు—నీవు కోరికవి గనుక మా మేనగోడలి యభిప్రాయముం గనుగొనెదగాళ్లి
చివరకు withdraw చేయవుగదా!

లీల—Brother! ఎంతమాట. నిస్సంశయముగ నీ మేనగోడలిని వినాహ మొనర్చి
తీరద. Take my word of honour.

రావు—(చిఱునగవున) సెబాస్. భేషక్. very glad. ఏద త్తపుత్రుఁ డంగీకరించునా?
తీరడినాడు. సెబాస్. భేషక్. very glad. ఏద త్తపుత్రుఁ డంగీకరించునా?

లీల—నా adopted son నామాట కడుగుదాటడు.

రావు—అట్లె నది. నియిస్తాను సారము ప్రవృత్తులన్నఁ జిప్పఁ జేకచ్చి యావలకు
గొట్టదవు. Laws grind the poor and rich men rule the law.
graduate, అతనికి మాత్రము తెలియదా! (భేషని త్రేన్చి) ఈ కోడలి
నేను చేసెదవు!

లీల—కోడలి నిఁటనుఁడి లేవగట్టటకు మాబోటి పెద్దయింట్ల రెండు మార్గము
లున్నవి. పిఱుప్రయోగము. వ్యభిచారనిలదాగోపణము. నిరసాయమై
యిట్ల కార్యసాధనామూలమైనది వ్యభిచారనింక. మన కిప్పుడదియ
సాధనము. (యాలీచి మదుఁడును)

రావు—you can safely rely upon me on that score. నే నున్నాను.
సయములేను. (తనలో) Alright, Rukmini shall understand what
the refusal of Row's invitation would be.

లీల—నీ చెప్పినట్లు చేసెద. (కొపమున) నా View నా life యిష్టము లేక న
న్నలలి బోటమిన్న వియ్యఁపురాలి కూతురు నాయఁటఁ గాపుర మెల్ల సేయును!
I shall See! settle that match.

రావు—(చిఱునగవున) మంచిది. నీ ద్తపుత్రు డెప్పుడు వచ్చును!

లీల—బి. ఏ. పరీక్ష యీ 15 th. న కయిపోవును. గడియయాగడు. ఆ రాత్రి
వచ్చి తీరును. ఆ రాత్రియే యీ plot.

రావు—ముసిలిని యూరకొనునా?

లీల—Who cares for that old hag. (ఆలోచించి) ఈ vacation లో మీ
మేనగోడ లిచ్చటికి వచ్చునుగదా!

రావు—yes. By all means.

లీల—ఇక నీ ప్తయత్నమున నీ వుండుము.

రావు—వియ్యంపురాండ్రపై గ సి తీర్చుకొనకలయుననిన నిదియే పద్ధతి. (బేవని
త్రేస్తును)

శీల—Brother! ఏమిటీ బేవులు! Indigestion chronic అయిన ట్లున్నది.
మంతు పుచ్చుకొనరాదా!

రావు --Diet cures, and the doctor takes the fee and credit.
(తెరలో కాల్ నిష్పక్షు)

రావు—(వినచు) ఎవరు! (కోపమున) డాక్టరు లతీఫ్ సాహెబ్ బా శీల!

శీల—కావచ్చు.

రావు—శీలా! నకు wisdom నశించుచున్నదినుమా!

శీల—What do you mean!

రావు—చిరకాలమునుండి మీ దానాలలో బని నే యుచు, సక్రేయోధ్యక్ష్మి గొనుచున్న
వక్షలును. అందుచే బెప్పక నాకుం దప్పదు. నీవు, కులభగ్నిము లం బాటకపక
పోవుట మంచిది కాదు. ఒది నీడు.

శీల—రిఫార్మరు నని గంభీరోపన్యాసములు, న్యాయవాదులలో న్యాయము, సంఘ
సంస్కారులలో సంస్కారము, నే నీరకాయలోని నీయిన టీవి గాబోలు.

Brother! Intercaste Marriage is the panacea for all the evils
under which the Hindu society groans and it is the chief
means of welding the various sections into one great
united Hindu Nation.

రావు—నీ యిష్టము నాకెంతలకు! నీవుగూడ నావలె నే నీరకాయలో నున్న నావలం
జింపించెదవులెమ్మ.

[డాక్టరు లతీఫ్ ప్రవేశము]

రావు—(చూచి కోపమునం బుడమొగము నెట్టుకొనును)

లతీ—(రావునుం బూచి తనలో) ఈ Villain వచ్చినా డెందులకు! శీలా mind
poison చేయడం లేకుం దా! good morning శీలా!

శీల—Very good morning. Take your seat there.

లతీ—(చూరముగ కూర్చుండి) ఆరే. చూడనేలేకు. గావ్. Good morning.

రావు—(తలనూచి కిక్కిరింప నగవుతో) Congratulations to the uncontested
President (తల నూపుచు) ఆసలే Leading Doctor గారు పైగా
President గూడంగాబోవుచున్నారు. మే మగుండుమా.

లతీ—బేవుగారి చూపులో మే మెంత ?

రావు—నిశ్చయమే గాని, యీ షెక్కిరింతలకు Doctor Sambam's prescription ఏ ఏకు బాగుగఁ బనినేయును.

శీల—(లతీపును జూచి) ఔనుగాని, డాక్టర్సులో డాక్టర్సు కొట్టుకొనుటయేమిటి Educated gentlemen. That does not look nice.

లతీ—(నత్తో) డీలా! నేను మూడు నెల్లనుంచి, ఒక హావ్ కార్ Case treat చేస్తున్నా urgent పని నొచ్చింది. ఊర్జీ కెళ్ళావు. డాక్టరు సాంధం treat చేస్తాడా. బేకూఫ్. ఏతీలేనూ. బుద్దీలేమా! సిగ్గులేమా!

రావు— డీలా! గురిజెడచూస, క్రింది నలు పెరుంగునుమా!

శీల—Doctor Latiff is a good hearted and noble gentleman ఆసోషి యేషన్ రూల్సును బట్టి డాక్టరు సాంబము చేసినపని తప్ప. క్రమముగ డాక్టర్సు ప్రొఫెషన్ యొక్క ప్రెస్టీజ్ పాడగుచున్నదినుమా.

రావు—దానికీ యిప్పేటు జాకీయే మార్గదర్శి.

లతీ—(నత్తో) ఈ బేవూవల్ల Vakils noble profession prestige పాడవడం లేదా?

శీల—Students వలె ఏ nick names ఏమిటి? A joke never gains an enemy but often loses a friend.

రావు—ఔనుగాని, శీల 10 రూపాయల మంగుతో Cure ఆగు కేసునకు 30 రూపాయల మంగులు patient చేత కొనిపించి తప్పరించి, తక్కిన Cases ను వాడుకొని, ఫీజు, మంగు చార్జ్ లాగుట. మొదటి Patient న కేబది రూపాయల బిల్లుం బంపుట. ఈయకున్న దావా. ఏ, Character ఉన్నదా! Leading doctor (బేవని త్రేప్పను).

లతీ—(చిలువగవున నత్తో) డీలా! Recovery of jerryity land. Valuation 2 వేలు వేశాడు. 3 years కు 11-4-0 stamp duty లాగినాడు. హీరింగుస్కీ రాకనానాంపుల్ బెట్టినాడు. ఫీజు మాత్రం నూటికి 5 ఉంటే పది పుచ్చు కున్నాడు. ముద్దముద్దాకు బిస్మిల్లా. స్టాంపులని. సిటీఫర్లనీ, private ఖర్చు లని, లాగినాడు. ఏకూ గేపకంలేదూ. అంతా అబద్ధం. డక్కర్. ఆఫ్ఫల్ వాళ్ళకీ బేవ్. గుమాస్తాజీతాస్కీ బేవ్. హాస్టిల్సామ్మకీ బేవ్. Court refunds కీ బేవ్. కోర్టులో లేస్తే బేవ్. కూర్చుంటే బేవ్. దొరావేసం

వేస్తేనేసరా. Character, honesty ఖంచుఖాగడాల్ వేసి, యెక్కినా ఉంది. అడవోళ్ళుదగ్గిరా leading vakils చెప్తురు. ముస్సావలూక్ మేస్ట్రీలు కోర్టులో సిద్దం.

శీల—Unpleasant. Drop further discussion. Professions. అన్నియు గౌరవముగలవేగాని Local practioners మగు మనమే వాని గౌరవములఁ బాడునేయుచుంటిమి. Meanness ను stoop అగుచున్నవాడే Educated man. అదియు వాడి తప్పగాను.

గీ. కాలమునుబట్టి యభిరుచుల్లానుపించు
కాలమునుబట్టి నడతలు గలుగుచుండు
కాలరూపప్రపంచరంగస్థలమున
పాత్రధారులు మనబోటి ప్రజలుతలఁప.

లతీ—(రావును కోపదృష్టిం జూచుచుఁ జిలునగవున) yes. Really.

శీల—నేను చెప్పిన విషయమే యిం దున్నది. చూడుము, (అని పత్రిక నిచ్చును)

లతీ—(చూచుచుండును).

శీల—(లతీపు నైపు చూచుచుండును).

రావు—(తనలో) ఈవాగాడంబరుడా నన్ను ఖెక్కిరించువాడు. ఈ uncontest-
ed president గారికి బేవుమజా శాశ్వతముగ జ్ఞాపక ముండునట్లు చేయ
కున్న బహుతంత్రక పటోపాయధీబలనిర్ణయాపరచాణక్యోవతానం డగు నీరావు
బేవే. నాచూపు నాగాలి ప్రసరించినంత మేర నెవ్వఁడు నేవిధమున నభి
వృద్ధిఁ జెందఁగూడదు. అభివృద్ధిఁ బొందుచుండునా పద్మవ్యూహముం బన్ని,
చల్లగ నిఱికించి, బుక్కాపకీరును జేయువఱకు రావు కంటికి నిద్దురరాను.
కానిమ్ము. ఈ elections లో నితఁడు stand అయిన President పదవికి,
ధనమదోస్కృతతచే గొండోక కారణంబున నన్నవమానించిన చేర్మక వీర
న్నను పోటీగా నిలిపి, నాటకమాడించెద గాక. ఈమె యీనా stupid
అనినఁ బడిచచ్చిపోవుచున్నదేమి ?

గీ. దక్షిణాదిగొల్ల దక్కనుసాహేబు
నాటుకైస్తవుండు నచ్చినట్లు
స్వచ్ఛనిజకలుండు నచ్చుడుగాబోలు
చదివికొనిన యిట్టి జలజముఖికి.

Latiff సాహేబుగారి nobility ముందుముందీమెను పశ్చాత్తప్పురాలి నొనర్చుడుగాక. (ప్ర)కొశముగ) Well good bye శీలా! (యనినిస్క్రమించును)

శీల—Well Latiff! ఏ President election campaign ఎంతవఱకు వచ్చినది!

లతీ—(ఆనందమున) నాకింతవరకు opposite party లేదు. ఏ Nominated seat తో నారు యిరక్క ఓట్లున్నాయి. మిగిలిన వోట్లుకూడా ఏ influence వల్లనే రావాల.

శీల—ఏమ జయంగా జేకూర్చినెంచియేగదా యితరుల తగ్గించి నిన్ను నిలువబెట్టితిని. కానిమ్ము.

(తెరలో బిగ్గరగ) ఏమే కోడలుపిల్లా!

లతీ—(తనలో కోపమున) Old hag. (ప్ర) శీలా! ఈ ముసిలిదాన్ని యింటోంచి గంఠెయ్ రాదూ! Troublesome fellow.

శీల—ప్రాణము లన్నియు నామీద బెట్టుకొని వన్ను గన్న కూతురుగ నాచుకొనుచున్న యుత్తమురాలు. నాకిష్టత లేకున్నను దత్తతగల్పించి యాస్తిని లువబెట్టి, యీ నాయున్నటికి, విద్యాభ్యసనమునకుం గారణభూతురాలైన యుదారహృదయ. ఆమెయ్యే గారే గాక నాకు మేనయత్త. విద్యావతి, పూర్వచారపరాయణ. ధనవచ్చింతినాతత్పరహృదయ. గబురిజస్ట్రోరుధర్మపక్షి. ధనవంతురాలు.

(వృద్ధాంగన యగు యశోద ప్రవేశము)

యశో—(వచ్చుచు కోపముతో) ఏమే! కోడలుపిల్లా! ఎన్ని సార్లు పిలిచినను రాకుంటివేమి? (ఆని దగ్గరి కేగుచు లతీపును జూచి) మహానుభావుడు వచ్చినాడూ?

శీల—నాతో మాట్లాడుటకు వచ్చినాడు.

యశో—బాగుగ నన్నదమ్మా. (కోపముతో నెనుకకుం దిరిగి మెల్లగ నిస్క్రమించుచుండును)

శీల—Poor woman. She does not know what society is!

లతీ—Yes. Really. Good bye శీలా! We shall meet again.

(నిస్క్రమించును)

శీల—Good bye (యని మరియొక జైపునకు నిస్క్రమించును)

యశో—(ఇటునటు జూచి) తన యింటికి వచ్చు రోగులు, తన మందులు, తనడబ్బు, గౌరవ మగు తన కాలక్షేపము తనకు మంచిదిగాని, వీధిలోగొడవ తన కెందులకు? ఒకరితోలి తన కెందులకు? పరపురుషుని ప్రసక్తి తన కెందులకు? ఇది యెవ్వనినైన నమ్మదగిన కాలమా? ఆస్యలతో వ్యవహారసంబంధము, ఆస్యలతో గోష్ఠి, కులస్త్రీలకెప్పటికైనముప్పే. ఆ పకీలురావు, నీసాహేబు చివరకు దీని నేచిక్కులలోనికి దింపెదరోగదా. ఏమిచేయను? ఏమిదారి?

మ. అసలే పెంకిది, యాపయిన్ యువతి, యాపై పశ్చిమాశాకళా భ్యసనోద్భూత మదచ్యుతాచరణ, యాపై డాక్ట రాపై న దుర్వ్యసనస్వస్తికృతాప్త దుష్టజనతావ్యాసంగ మాపై న ద్రవ్యసక్తదైవభవ, యింక నాకు వినదేమైపోవునో దైవమా!

(నిస్క్రమించును.)

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

[వకీలురావుగారి కచేరీ సావడి, గుమాస్తా శెంకట్రావు ప్రవేశము]

శెంక—(విచారమున పెట్టెను (office box) ముందరబెట్టుకొని కూర్చుండి)

గీ. తగవులే లేవో? ప్రజలలో ధనము లేదో?

పట్టుమని యొక్క సూటు చూపట్టడయ్యె

పెట్టెజూచిన దుఃఖింబు బుట్టుచుండె

పొట్టపోషించుకొనుదారి యెట్టులింక?

ఇన్ని మనోవర్తి దావాలు దాఖలగుచున్నవి, మాకొక్కవకొల్తనామాయైనను రాకుండనేమి?

[వకీలురావుగారు వీధిలోనుండి కచేరీసావడిలో ప్రవేశము]

రావు—(నిలిచి యాలోచించి) ఏమయ్యో? గుమాస్తాగారూ? చెయిర్కన్ వీరన్న గారు వచ్చినారా?

శంక—(లేచి నిలిచి) చిత్తము రాశేదండి. (జాబు నిచ్చి) లేడీడాక్టరుగారు మీ కీ యుత్తర మిమ్ముని పంపినారు,

రావు—(పుచ్చుకొని చూచి జేబులో బెట్టుకొని తనలో) చెయిర్మను వీరన్న రావల సినదే. శెల్సినవారు నామంత్రి లసాధ్యులు. కరటక దమనకులు. వారిజత్తు లలో బడని వా డుండునా ; ఆమాయికుఁ డీ వీరన్న యెంత ? (ఆలోచించి) మెడికలుఫీజుదావాలో లతీపుపై వీరన్నకు గాఢమగు మనస్ఫుర్ధగలదు. ఆదియునుం గాక పదవు లనినను, బిరుదు లనినను, వీరన్నకుఁ దగని శెట్టి. ఆంధ్రవల్లనే చేర్చుకొ పదవికి 15 వేలు ఖర్చుపరచినాడు. నాపన్నాగము నెరవేరితీరును. ఆచరాశాస్త్రభావుడు నాతంత్రి) సాయబడుండు గాక పోడు. ధనికులకే ధనాశ మిక్కటము. వచ్చితీరును. (యాలోచించి) ఏమయ్యా గుమాస్తా గారూ !

శంక—చిత్తము. ఏమి సెలవు ?

రావు—లక్ష్మయ్య బకాయిఫీజు జమకట్టించినారా ?

శంక—లేదు.

రావు—(ఆలోచించి) డైపునకుఁ బోయియును. నకళ్ళకుఁ బోయియును. మామా శ్మకుఁ బోయియును. స్టెడర్కి మాత్రము ఫీ జీయరు. స్టెడర్లను బుట్టలోబెట్టు సాట్టిలు పైలుదేరినారు. (ఆలోచించి) మాస్థికియు నట్లనే యున్నది.

గీ. వృత్తి గౌరవ మెల్లను వీటిఁబుచ్చి
యెంశక్త నను జేసాచి యేగుచుండు
క్రిమిసలు వకీళ్ళచే దలక్రిందులయ్యె
సివిలు లాయర్ల ఫీజులు చివరి కకట!

(కోపమున గుమాస్తాను జూచి) స్థినుంట్లయొద్దనుండి బకాయిఫీజు రాబట్ట జాలని గుమాస్తా లుండి యేమి ప్రయోజనము- ఏమయ్యా! గుమాస్తా గారూ? మీమూలమున రెండు సాట్టిషను నూట్సు, 8 యిన్ సాత్వెస్పిపిటీషన్సు చెయి బారిపోయినవి! మంచిఫీజు మంటఁగలిసిపోయినది- నిన్ను, మొన్న రాశేదే మయ్యా !

శంక—(ధయభక్తులతో) పనియుండిన నేనేల రాకుండును బాబూ ?

రావు—(కోపమున) ఉండినను రావలయు, లేకుండినను రావలయు, బజారునకు నేను పరుశెత్తనా ? (యని శేషరు చూచుకొనుచుండును)

శెంక—(దూరముగ నేగి తనలో) జీత మడిగిన వాలంట్రీ యనును. వాలంట్రీ యిడి గిన జీత మిచ్చెదననును. చివరకు జీత మరువు. వాలంట్రీ యరువు. అరువు చాకిరీలో నాయాయువు మట్టమగుచున్నది. అడిగిన లోపము. ఊరకొనిన మఱువు.

గీ. పైలుచేకయున్న నిర్భాగ్యుడనును
 పార్టీఫీబెగగొట్ట సపాత్రుండనును
 యింటిపని సేయుకున్న నా కెందుకనును
 అరువు జీతంబునకు బూతులాట యగును.

నింతవరకు వారి పెట్టినిండాటి, మాకిడుపు మండాటి. (తలనూట) గ్రాడ్యు యేటునను నభిమానముం బంపుకొని, యుముక్కోగము కుక్కొక కి యిందుల కొడబడినను, చేలో కాని కనుపడదు. చివాట్లు తిప్పవు. (ప్రకాశముగ) మ సెలవు ప్రకార మట్లనే వచ్చెద. బకొయితై మై ను ననుగ్రహించు !

రావు—(అలోచించి) దానికేమి, మాట!

శెంక—చిత్తము. చిత్తము. (అని దగ్గర కెగును)

రావు—స్టేషను పైలు గుమాస్తాలో నున్నది. క్రొత్త, గ్రాహకము నెరుండెల్లయును. పార్టీలను దీసికొనివచ్చిన నీవాలంటరీ నా కెందులకయ్యా !

శెంక—పైలు తక్కువగా నున్నపుడు జీత మిచ్చదనంట్టికరిం దా!

రావు—అనిన-నడిగెదవా! చెప్పెడుమాట వినము. ఇగుగుబొరుగు స్టేషన్లయింట్ల కుదయమగుసరికి పార్టీలు వచ్చుచుండును. పల్లెటూరిపార్టీ నొ గావట్టుకొని పైన బట్ట గప్పుకొనును. రికార్డులో మడిసంబులెట్లు గిప్పడును. అదియే గుర్తు. విధవాంగన గనుపించిన మనోవర్తనగావాయు. సుదోహములేరు. వారి కాలాస్థిడరుకంటె రెండువంతులు తక్కువ ఫిజికల్ పనిసేయును మని చెప్పము. వినకున్నచో ననుచోచినంత ఫీ జిమ్మని చెప్పము. అంతకు లోకు న్నచో నాఫీజుగూడ ముండుయనక్క రిలేదని చెప్పము. రెండుచేసి పార్టీలను లాగికొనిరమ్ము. ఇదిగో ఇగుగుబొరుగు స్టేషన్ల కాలా లన్నియుం బల్లగ నీటూ త్రప్పివైచుట నేర్చుకొనవయ్యా, స్టేషనుగుమాస్తా ముండువలసిన తలెవితేటల యవివి. పార్టీలకొఱకు మనమే పరుగులీడురో బలురచ్చినవి. Depression ఏమి చేయము? (వీధివైపుం జూచి) అడుగో పార్టీ. పరుజెత్తుము. పరుజెత్తి వయ్యా. సందు మళ్ళుమన్నాడు. వాలంటరీ యంతయు నుచే, అడుగే పడ దాయె ప్రారంభము!

జెంక — (నిద్రపై—పొంచును)

రావు — (కుర్చీమీదఁ గూర్చుండి తెనుగుచరిత్రను జూచుచు నాలోచించుచుండును)

[చెయిగ్గును వీరన్న గారు ప్రవేశము]

వీర — దండాలండి బాబూ! దండాలు.

రావు — మ్యూసిసిపల్ చెయిగ్గును గారా! ఆంకళ్ళినానూ! కయచేయుడు.

వీర — సిద్ది, సిద్ది, కరిసివం శేనేంటిబాబూ!

రావు — ఊరిరెస్తుటవం చూపడితేను. బోలెడు నూట్లు, వ్యాపారము. ఈ నెలలో

Insolvency petitions 15. Original suits 11. Possession suits 8.

Partition suits 6. Appeals 4. పైలు చేయించితని. నేటికి 15 ను రికముల

నూడి చూడు నోట్లలో న్యాయమొట్టును. మున్నగు జడ్జిల నింకొకపని చూళ్ళుకొన నియమంకం గూర్చుండం దొట్ల ని. నెలవల దక్కం బడుచున్నవి. నీగుడియక్కని! (పవని త్రేప్పును)

వీర — తీసున్న! అదీకా!

రావు — (చిఱునగ వ్రస) పెద్ద బిరుగుపొంకలు. కేపట్ల నీఫాటోమాచి ని. చాల నం తోషము.

వీర — సీ. కనువులనం తెప్పి పాకలు గుట్టించి

కొట్టింపుపన్ను రాబట్టినాను

నాకలతో పాకలు గం గల్గినపన్ను

కొట్టి మేడలమూడి రుద్దినాను

సర్ది గుంస్తాల కీ తాలుతప్పించి

ఆపీచులో నిల్వ సూపినాను

ఊళ్ళోని దాంగస్తాకిళ్ళను బట్టించి

దిట్టంబుగా పన్ను గట్టినాను

గీ. మునిసిపాల్టీ రుణము దీర్చి మోగినాను

గచ్చుకెట్టాను క్లిబ్బు గట్టిచ్చినాను

సెప్పకగిన్నోళ్ళ కిందులు నేసినాను

ఎవరికిస్తారు బిరుదు నాకివ్వకుండ.

నాకు నోరు దిరగచుగాని, ఆమ్మో! బలే బిరుదులేండి. ఆబిరుదుకు గౌరవం వచ్చింది, ఇసుమంటోళ్లకే బిరుదని, మా వోళ్లందరు నన్ను రేగించి ఉచ్చవం జేశారు. ఆపీచర్లందరికీ టీపార్టీచ్చాను. మీరు వేపర్లో నూసిన పొటిగ్గాపదీ

రావు—(చిటునగవున వీరన్నను జూచుచుండును)

[స్నేడరు గారు చెప్పిన యానవాళ్లగల యాసామితో గుమాస్తా వెంకట్రావు ప్రవేశము]

వెంక—(ఆసామిచేయించుకొని) రావయ్యా! ముండక్కరలేదు—ఫీజు. (అని తీసుకొనివచ్చి వకీలుగారియెదుట నిలిపి నిష్క్రమించును)

రావు—(అనందమున) కంగారెండులకు? ఏ కిర్దరము సమానులమే.

మంగ—సి త్తం. సి త్తం. మాకెవరే తేనేంబాబూ! (అని చంకలోనున్న పాది బయటకు దీయుచు) సారమా, కత్తిరింపా?

రావు—అఁ (యని తెల్లబోయి జూచుచుండును)

మంగ—(తెల్లబోయి చూచుచుండును)

వీర—(మంగలినిజూచి) అఁ తెల్లబోతా వెండుకూ అంట! ఇంగిలీకు సవవుకున్న మారాజులు. బేమ్మడొచ్చి చెప్పాలిగాని. అరింటో తన్ననారే ఆరికి తెలదు. ఇయ్యేలమంచిదిగాను గామోసు, నువ్వైనా ఫంచాంగము నూసుకో వొద్దూ. అఁ ఎట్టిమొగమా. ఎల్ల. ఎల్ల.

రావు—పో. పో. ఇప్పుడుగాను.

మంగ—బోణీ బేరంబాగుంది గాశారం. ఆకొడికినన్నెందుకు లాక్కురావాలంటా. (యని నిష్క్రమించును)

(తెరలో బిగ్గరగ) కోర్కెక్కడబాబూ!

(తెరలో బిగ్గరగ) ఆమ్మా! రండి.

[వృద్ధవిధవాంగనతో వెంకట్రావు ప్రవేశము]

వెంక—అమ్మా రండి. (యని యామెను వకీలురవుగారి యెదుట నిలిపి తానుపెట్టి యొద్దఁ గూర్చుండును)

రావు—(అనుమానముతో) ఏమిటి మనోవర్తివ్యాజ్యమా!

విధ—(కోపమున) ఎనభైయేండ్ల ముసిలిముండను, నాకిప్పుడు మనోవర్తి యేమిటి? వ్యాజ్యమేమిటి? (యని చంకలోనున్న రాచిప్పను బైటకుదీసి) ఈపులుసు రాచిప్పకోసం బజారునకు వెళ్ళి బంధువులు యిల్లు మరచిపోయాను. పంచాయితీకోర్టువద్ద వారియిల్లు. ఆయిల్లు చూపెడతారుకాబోలు రమ్మంటున్నారని నేననుకున్నాను. మీకు తెలుసునా నాయనా?

రావు—(తెల్లబోయి పెడమొగము పెట్టుకొని) ఈవీరన్న గారి నడుగండి.

వీర—ఉండఁ. బాగుండెవ్వారం. అరిబంగును తెవరో నాకేం చెల్పు. సోదికెల్లాలి.
ఈగులో కెల్లవమ్మా. అయ్యో. ఎల్లమంటే. ఇది వీడరుగోరి కనేరి.

విధ—(కోపమున) ఇంగుకొ యాయబ్బాయి నప్పిడ్చుకొని వచ్చినాడు. నాతోనా
వేశాకోళము. నావంటివాళ్ళు మీకు లేరా అని అడుగుతా. అల్లరిచిల్లరి
మేళం అగుంది. (అని నిస్క్రమించును)

రావు—(గుమాస్తాను జూచి) గుమాస్తా గారూ! మీసర్వీసు నాకక్కరలేదు. జెళ్ల
వచ్చుము. శేపటినుండి మతియొక పని చూచుకొనుఁడు.

వీర—(గుమాస్తాతో) వీడరుగుమానా అంటే వీడ రంతోడన్నమాట. అంటే.
వీడరుగోరు బల్లగుడ్డి వోడితాడు. దావాకీ వోదనికీ, కావొలిసిందంతా
గుమాస్తా రాసి ముంగ లెడతాడు. అంటే. వీడరుగుమాస్తా అంటే మాటలా!
ఏంటో అనుకున్నాను. ఈగందరగోళవంతా ఏదంటయ్యా. అఁ. పిటీసను
రాస్తే గల్లనమోగించి బెత్తంటి రూసాయి మెత్తగ సేతులో యేసుకుంటారు.
మారానంటి నాకిరీ మంటగలుపుకున్నావు. బేమ్మడ. ఎట్టిబేమ్మడ.

రావు—(లేచి) వీరన్న గారూ?

వీర—అయ్యా!

రావు—మీతో మాట్లాడవలసిన పని యున్నది. ప్రెయివేటుయాములోనికి వెళ్ళు
దము గండు.

వీర—సిత్తం. సిత్తం.

(వకీలు రావుగారు, చెయిర్మనువీరన్న గారు నిస్క్రమింతురు)

శంక—గీ. బ్రతికి చెడినట్టి ఘనుని గొల్వంగవచ్చు

పెట్టినను పెట్టకున్నను బ్రీతితోడ

చెడిబ్రతికినట్టి మనుజునిఁ జేరరాదు

ఆత్మశౌరవ మాశించు వ్యక్తికరయ.

గ్రాడ్యుయేటునను శౌరవమైన జూడలేదుగదా. (అలోచించి) కాలమహిమ.

అహా! ఈ డిగ్రీలు, ఏపరీక్షలు, నెంత నిరగకములైనవి.

(విచారమున)

శా. బియ్యారంబగు నిల్లు నూన్యనూలు న ద్యోగేచ్ఛమైఁగమ్మియీ
 బియ్యే ప్యాసయి, నాకరీ దొరుక కీబిచ్చేసకాళి. ప స
 న్యాయ్యంబియ్యదిగూడ నూడెగది, యెట్లాల్పిష్టం బోపింతు నే
 నయ్యో! యిచ్చేదూ, నన్నిటం బెఱచి న్యాయ్యంబు నిచ్చెంగదా.
 దైవమా! ఎచ్చటి కేగినను B., N. B. నియ్యోగి వైదికి కక్షలుగూడ దాపు
 రించె. ఏమిగల!

శా. సంపాదింపఁగ దారి గాస్పదదు, సంసారవ్రయం బాశ్చ్రు అం
 పంపుంగోత్రనగోయు, నల్లనుగుడున్ బాలెంతయిల్లాలూ, ము
 ల్కంపల్ జుట్టినరీతి, నప్పలవెతిల్ గారించెడుం బిల్పి పో
 పింపన్ దక్షుండు గానడయ్యె నకటూ! చేసాప సిగ్గయ్యెడిక.
 సీచవృత్తికి మనస్సొగ్గు. పైకి దారితేను. క్రిందికి బోలేను. గ్రామ్యుడేటు
 బ్రతుకు, చివరకు, శ్రీశంకుస్వగ్నపై నడే. కులవృత్తిని నిరసించి, సేకకవృత్తి
 కాశించిన వృత్తికి జీవనపరీక్షాసమయ మేఱెంచినది. కులవృత్తిని నమ్ముకొని
 యున్నవాడే యప్పటినుండి యిప్పటికూ కాత్తిని, నిలుపుకొని, సర్వవిధం
 బుల సౌఖ్యపడుచున్నాడు. 'కులవృత్తికి సాటివేను గువ్వలవేన్నా' యను
 సాగోళ్ళికి యథార్థము. యథార్థము. అహా!

శా. ఊరంబయ్యె కచేరిలో ఒనులు, నిస్సారంబుమై గప్పె సం
 సారంబా చెడిపోయె, సంతసములా చచ్చెన్ మనో ధైర్యమా
 నీరయ్యెన్ బహు దుర్గళల్ దపిలె డిందెన్ దేహాసౌఖ్యంబులా
 ధారం బెందునులేదు, నీకృపను పెద్దమ్మా! దరిద్రేశ్వరీ.

నేటితో బుద్ధివచ్చినది. బుద్ధివచ్చినది. నాతాతతండ్రులనాటి గ్రామపాగాహిత్యమే
 నన్నుద్ధరించు కులవృత్తి. చల్లగస్వగ్రామముం జేరదగాక. (నివ్రమించును)
 (తెరలో వీరన్న బిగరగ) దిగడలవొచ్చిందంటే బెమ్మాండం, తల్లకింగులైనానారే సివరి
 దాకా నూసెయ్యవొలిపించే.

(యనుచు వీరన్న రావుతో ప్రవేశము)

వీర—పట్టుదలొచ్చిందంటే యింక నాకు, యెనకాముందూ గాపడకు. ఆం.
 ఏంకైనాజరే. (యని సంశయించుచు) ఇంతాదిగితే ఉన్న సేనుమేసుగిరి
 ఊడిపోయి, సివరికి పెళిడెంటుగిరి సెడిపోయి, రంటికి పెడలేవణిగానుగందా.
 గెలుతానా! ఆం.

రావు—ఏమాత్రము నీవు సంతయింపనక్కరలేదు. నాది పూచీ.

గీ. అపని కంపించి తల్లకింపులై నగాని

యంబుసిగ్గిన ప్తకం బేకమై నగాని

జయజయధ్వాన శుష్పన్నంబు గురియ

సిన్ను ప్రసిడెంటు సెప్టైపు నిలుపువాడ.

వీర—(సంతోషమున) ఆం. మీరు నాకింతగా నోరుకత్తంకేళాక. నాకప్పుచైర్నుం
తను. నాకొకానిండి. నచ్చేది బగదది. ఏచైనాబర. లగండి. ఆ లతీపు
చాయీబుమిద కచ్చింకాల. ఎన్నేనైనాబర. చంపాయించిన డబ్బంతా
నీనికొకడతా. విదయనొల్ల బగమంతుడు రచ్చించి, పెరిడెంటుగిరి
నొచ్చిందా. యీడబ్బు లెక్కండి. ఆప్పుడు నూచండి నాతమాసా. ఆ
ప్తకం బేకమై నగాని. పదేనుసంచుక్కో నేగుమేనైనాను. ముప్పయి
సంచులు నాయిగావంకే. గుక్కొన బోడ్డు పెసిండ్లంటయి కూకుంటా.
రెండు బిట్లె కాంక్సిను చే నాలాటెండి! పాట్ మెంబ్ల నరగా సంతోస
మెట్టొచ్చు.

రావు—వీరన్న కొప్పు.

వీర—ఆయా!

రావు—నీవొక కలగు వెలిసెదవు. నీముఖకళ యట్లగుపించుచున్నది.

వీర—(ఆనందమున) నిజంగా, మీతోడు.

రావు—గాలివిమానంమీద గట్టెల గట్టుకొని, గళ్ళుగళ్ళున నీవేరు లండనుదాకా
తొండవమాడిపోవును. ఎందుకు, ఆప్పు చనుకుంటావు.

వీర—(సంతోషమున) మరెందుకు! నన్ను తీసికెల్లి నిలమెట్టించండి. ఆ నెమ్మర్లం
దర్శి నోలబొమ్మలమట్ల అడితా. తస్సాగోయా! బాబోయి, మీరు
నాయెనకాలండి సెక్రందిప్పలి. ఆప్పుడుండి చాయీబుతమాసా. నాపగ
దీరాల. ఆదే నాకు కానొల్పింది. నిజమేనా!

రావు—ముమ్మటిదీ నిజమే.

వీర—నిజమంటే నిజమే. నిజమంటే నిజమే. రేపు మజేల నాపేరేయించి,
నన్ను గట్టెగా కదలకుండా నిలమెట్టించండి. నాకోత్తనీడిన్ కారేసుకొత్త
కనేగికి.

రావు—(చిఱునగవున) మంచిది. పోయిరమ్ము. నాకుఁ బనియున్నది.

వీర—సిత్తం. దండాలండి. మరిసెలవ్. (అని నిస్క్రమించును)

రావు—నామంత్రాంగ మీతని తల కెక్కినది. కేవలము, పరోపకారహృదయులకీ elections లో నిలుచుటకు సిడలేదు. ధనాధ్యులగు సిరతులకే యీపదవుల జెఱిపట్టుకొనినది. ఏ జెఱియొనవదలునుగాని, యీ యలకను జెఱిమాత్రము వదలదు. లేనిచో వీరు insolvents గారు మాబోంట్లకు నాలుగువేలు దొరుకనుదొరుకవు. (తలనూచి) ఇప్పటికి నా grips లో నిఱికికొనినా డీవీరన్న. కానిమ్ము, మఱిచిని. (యని జేబులోని చీటినిదీసి చూచికొని) పురమందిరమున సనాతనధర్మోపన్యాసమునకు రమ్మని డాక్టరు లీల చీటి వంపినది. (చేతుగ డియారముం జూచుకొని) టైమున్నది. పోయివచ్చెదగాక.

(యని నిస్క్రమించును)

రావు—శరీరము నశించిన తర్వాత నాత్మకుం గర్భయుం బ్రాణికిం బునర్జన్మములేకు. మనము యధోచ్ఛంగా ధన్యానముకొఱకు, భోగముకొఱ కట్టి పనినైన నిరాటంకముగా బాహుటముగ ధంకాపాద వెబ్బుగొట్టి చేయవచ్చునని మా మెజారిటీ యభిప్రాయము.

శీల—రావ్ ! సాపకార్యములం జేయరాదని సనాతనిస్థు వాసించు తెంతులకు ?

రావు—Nonsense. కిర్రెడిడినాదన కిర్రెమేమిటి ? ఆట్లయిననో యిట్లు యా గారుల. మానవలయు.

శీల—Why brother ?

రావు—“మాహింస్యాత్స్వభూతాని” యని వారు చెప్పుకొనిన వేద మే బంతు హింసను నిషేధించుచున్నది. పశువధ తేనిదే యిట్లు మే జగుగారు.

శీల—యజ్ఞమువల్లనే స్వర్గము వచ్చునను నమృత ముండిన, స్వీకులవలె మననాగు పిష్టపశువధ మొనర్చుం గూడదా ?

రావు—ఈ యస్వైతిసిద్ధాంతముల కిర్రెమేమిటి ? Nonsense.

శీల—బలాత్కారముగ జేయుపను తెల్లవాపములని మనువుస్మృతి లో వ్రాసినాడట.

రావు—Bad Company వల్లం నడిబొప్పుమిన్నపానినిం బట్టావట్టి Good Company కి బలాత్కారముగ లొగికిని వచ్చిన పాపమా. Damit! Most improbable theory బలాత్కారము లేదని యెవ్వరోడు ఉచ్చీయిడు. Arrest warrants కి దిక్కులేకు. దుక్కుమాలిన శాస్త్రములు, ఒక గానికొక గానిక Common opinion లేకు. వేద మటు నిటుగూడి శబ్దము. Stability లేకు. నేను అని యనుకొనెడు శరీరము స్మృతాసముసం దిగులవడుచున్న పుడు పరదారధనాపహరణమునకుం బాప మేమిటి ? Reasonక వారినాని మేదియు stand గారు. Manu is the biggest oldest brainless fool.

శీల—The greatest scholars are not always the wisest men. తగ్గిన ములు జెట్టకపోయిన పితృదేవతలకు గతు లుండవని చెప్పి నేమిటి ?

రావు—Stupidity చచ్చిపోయినవాడు మఱల నింకొక చోటుం బుట్టి పెణుగు చుండునా. 2 గంటలవరకు మనల మాడ్చిచంపి, బ్రాహ్మణుం డింకొక బొట్ట మొయ్యం దినిన, మృతుం డచ్చట భుజించి తృప్తవడునా ! మనవారికి Commonsenseకనుపింపదేమి !

శీల—The fickle mob how they are driven round by every wind that blows రావ్ ! పురాణము లెంతవరకు విశ్వసనీయములు.

రావు—మన కిన్ని కులములు పుట్టించి, జాతి దేశమునకు ననుగ్రహముఁ జెచ్చిపెట్టిన వీ పురాణములే. మత్స్యపురాణము చేపచెప్పినది. క్రూర్మపురాణము తాబేలు చెప్పినది. వరాహపురాణము పంది చెప్పినది. తీర్థ్యగ్రంథపుల యభిప్రాయములా మనబోటిcivilised educated peopleకి ప్రమాణములు. వ్యాసుఁడు వ్రాసినామీ? B. C. Poot. ఆ ప్రాతశ్రుతులు, నా ప్రాతస్మృతులు ప్రకృతకాలమున మనబోట్లకుఁ బనికిరావు. ప్రకృతకాలపరిస్థితులబట్టి మనము new social laws frame చేసుకొనవలసియున్నది.

శీల—Quite right. We have just enough religion to make us hate but not enough to make us love another. ✓ Brother మన దీక్షితముల పరమావధి!

రావు—Educate ఆయు, మోసము, నస్యతము principle గా చేసుకొని పుష్కలముగ జీవించుటకుఁ బనిచేయకొని beautiful buildings కట్టించుకొని, western life enjoy చేయుచు, సాప మనుశ్లము స్వప్నముననైన స్మరింపక స్వేచ్ఛగా నిభీష్ణితిభీష్ణింబులనుభవించి, చెచ్చిపోవలయును. దేవుడూ నైగువునూ. This is our main object.

శీల—(అనంగమున) Quite so. రావ్ బాగులో బనికి రాకపోయినను, సంఘ సంస్కరణమునకు నీ తెలివితేట లన్నితీయములు.

రావు—(తలనూచి)

నీ. విధవాలగ నెకుఁ బెండ్లి విధియని తమ విధ
 వ కుఁమా రైసెండ్లి సల్పంగరాదు
 వ్యక్తరాల్గానికన్యకుఁ బెండ్లి తగదని
 చిన్నపిల్లకుఁ బెండ్లి నేయవలయు
 కులనిచక్షణలేక కడుచుటొప్పగునని
 కలశూన్యతో నింటఁ గుడువరాదు
 బ్రహ్మను తావలంబక శిరోమణినని
 యింట పూజలకు నోరెత్తరాదు

గీ. పై నటనవేరు హృదయ భావంబువేరు
 పలుకుబడివేరు చేసెడు పనులువేరు
 ఆత్మలాభాను సరణ కార్యప్రపంచ
 సర్గచతురాననుండు సంస్కర్తమనుమ.

(ఆలోచించి) మురళీధరుండు వచ్చినాడా?

శీల—మెయిలలో వచ్చినాడు.

రావు—మన మనుకొనిన ప్రకారము, నేను ముందుగ రుక్మిణి చెంత కరుగుచున్నాడను.
 మురళీధరుని నీయత్తగారినిం దోడ్కొనిరమ్మ. (నిస్క్రమించును)

శీల—(ఆలోచించుచు మఱియొక శైవునకు నిస్క్రమించును).

(తెరవెట్టులతోడనే రుక్మిణి పడుకొదిలో ప్రవేశము)

రుక్మ—(సూర్పుండి ఐతికృష్ణకర్ణామృతమును ముపుచు మూసివైచి క్రిందఁ బెట్టి
 చేతులునోడించి)

సీ. లుక్మణింబు నీకిదే యుఖిలలోకారాధ్య
 షాద్యంబు నీకిదే భక్తవరద
 హరినియిదిగో! వేదాంత మార్గవిహార
 తాంబూల మిదిగో సత్యస్వరూప
 మధుపర్కమిదిగో! బ్రహ్మజ్ఞానగోచర
 యుపహరిమిదిగో మహోజ్వలాత్మ
 నేవాంజలిదిగో! సంస్మృతిబంధన విదూర
 యోగకోల్లెలిగో! త్రయీవిధేయ

గీ. యవ్యయాపంద సవ్య సౌభాంతభాగ
 భక్తికాంచన రచిత ప్రభాసమాన
 హృదయ సింహాసనంబున నిశుండపయి
 వటలునీమూర్తికిదే యభివందనంబు.

ఓదీనావనా? గోపాలకృష్ణా? ఆపహరణకా? ప్రకరణశుద్ధిగ సత్యమేపల్కు-
గును. సత్యమే స్మరింతును. నీసత్యస్వరూపమే ధ్యానింతును. తండ్రీ! ఈ
దీనురాలిపై నింకను దయరాదా? నాప్రాణభర్తను గండ్రుకు జూపింపవా?
ఈకోడరికపు యమబాధ మెంతకాల మని ఫరింతును. వంటలక్కలచే
బావని ద్రోయించిరి. నదిం ద్రోయించిరి. గరిటెవాతలు పెట్టించిరి. ఫర్తను
కంటితో నూడసీయరు. మాట్లాడసీయరు. ఒక్కసారి నాప్రాణనాథుని
గండ్రార జూపి, యీపనుపుమరుమతో నాపెనిమిటిచేతులమీద నీసన్నిధిం
జేర్చుకొనుము. కరుణాసింధూ! గోపాలకృష్ణా? గోవిందకృష్ణా? గోమల
కృష్ణా? దిక్కుమాకిన దీనురాలయ. నీవు దప్ప నాకిచ్చుట నెవ్వరు దిక్కు.
(అని నిగ్రించును)

[వకీలురావు ప్రవేశము]

రావు—(జేబులోని యుత్తరము దీసి గుక్కిణి ప్రక్కనున్న పుస్తకముననుంచి)
(నిష్క్రమించును)

[యశోదమరభీధరులతో లీల ప్రవేశము]

గుక్కి—(నిగురలో) ఈ దుఃఖ మెంత కాల మని ఫరింతును. (అని పలువరించును)
లీల—నిగురలోనైన గానికీక బెనిమిటిగొడవ యవసరములేదు. (అని యేమియు
నెఱుంగనట్లు పుస్తకమునుదీసి యుత్తరముదీసి, చదివికొని తలపంకించును)
మర—ఏమిటి యాకాశితము?

లీల—చదువుకొనుము. నీకే యుద్ధమగును. (అని యుత్తరమును జేర్చి కిచ్చును)
మర—(చదివికొని కోపమున నాలోచించుచుండును)

లీల—అత్తయ్యా? మహాపవిత్రత, మీమనుమరాలి చర్యను జూచితిరా? చర్యలు
బయలువడకపోవు. ఎన్ని దాచగలగు. ఎన్నాళ్ళని దాచగలగు. ఆదిగో
ఉపభక్తవ్రాసినప్రణయలేఖ.

యశో—(తెల్లబోయి చూచుచుండును)

గుక్కి—(దుస్వప్న ఫయంబునక దటాటనలేచి కింగారుతో నిటునటు జూచి) ప్రాణ
నాథా! ఎప్పుడు వచ్చిరి? (అని లేచి దగిర కెగును)

మర—(కోపమున) నేనునీవలపుభర్తను గాను. నన్నంటకుము. (అని త్రోవీచినై చును)

గుక్కి—(నిశ్చేష్టయై నిలుచును)

లీల—ఏమిచేమ? ఎంత నంగనాచివే. ఈయుత్తర మేమిటి? (అని యిచ్చును)

గుక్కి—(పుచ్చుకొని జూచి ఫయమున) అయ్యో? చైవమా? ఈయుత్తరమేమిటి?
(యని బోగున దుఃఖించును)

శా. ధర్మాధర్మవిచారద్వష్టి యఃఖలాంతర్యామి తేజే, సతీ
 ధర్మంబింతటి పాపదోహదమె ? సత్యంబింత దూర్ఘ్రమే
 దుర్మార్గంబున కింత పట్టుగలదే ? దోషాభిశాపక్రియా
 నిర్మాణంబునకింత శక్తిగలదే ? నిక్కంబుగా నిక్కలిక.

యశో—(రుక్మిణిం గౌగిలించుకొని) ఏవంటి మాయిల్లంబు మాయింట నెగ్గలదా
 తల్లీ! మన మాటనమ్ము వారవరు! ఏడువకమ్మా! ఏడువకుము.

రుక్మి—(ఎక్కిళ్లులచే మాటల జెప్పలేక దుఃఖించుచుండును)

లీల—(కోపమున మరళీధరునిజూచి) నావదెవ గారిచే. వంటలక్కచే, నానాబాధలు
 వెట్టించుచుంటినని వీధిలో నీయత్తగారి యల్లరి. ఇంటు నీ భార్య చర్య యిది.
 ఆ యపనిందలకే విచారింపనా ! ఈ యప్రపృష్టకే యేవ్వనా నాయనా ? నీ
 భార్యను నీకొప్పుగించి, పెండ్లము నొంచుకొనఁజాలని చవటజైన నీభార్యను
 దీసికొని నాయింటనుండి లేచిపోయి. అబ్బా! ఈ యప్రపృష్టను నేను భరింప
 లేను నాయనా !

మర—రుక్మిణీ ! నీబాహ్యవటనముచే నిక్కముగ మోసవోయిరాలామా.

లీల—(తల నూచును)

రుక్మి—(బోగన దుఃఖించుచు)

ఉ. ఆపరమేశ్వరుం డొకఁడె యన్నియుఁ జూచుచునున్న సాక్షి యే
 పాపమెఱుంగ, నిన్ను బెడబాపుట కీనెపమున్ ఘటించి నా
 కాపుర మీవిధానమున గంగనుగల్పి, భవద్వియోగ సం
 తాపధనంజయార్చులను దగ్ధనొనర్పఁదలంచె మత్సరీ!

లీల—(కోపమున) ఎంతకైనఁ దగిన జంతవే.

మర—

శా. ప్రత్యక్షంబును డాపనెంచి తరుణీ వాపోవుచున్నావు, వై
 యాత్యాచారములన్ గ్రహించితిని, సత్యాసత్యములంటి నీ
 యత్యుక్తుల్వీరమింపు నాజనని నీకన్యాయ్యమూహించి దాం
 పత్యంబు న్బెడఁబావఁ బన్నెనన నమ్మకనీవు వేజెప్పినక.

లీల—(సంతోషమునఁ జూచుచుండును)

రుక్మిణీ—(బోరున దుఃఖించుచు) ప్రాణనాథా! ప్రాణనాథా! పాముకొటువలె తల్లి వాగ్విష మెంతలో నీబుద్ధిని మరల్చినది? కొఱురమునకు వచ్చినదాది, నన్నే స్వర్గంబుగఁ దలఁచి, నామాటనే వరాలముటగనెంచి యల్లారు ముగ్ధుగఁ జూచు నీప్రణయాగ్రహృదయ మెంతలో కఠినపాపాణనదృశ మైనది! ఊణఊణానందనిస్సృతంబగు నామాట యెంతలో నిందాగర్భిత మైనది! ఎప్పుడు వత్తువో, ఎప్పుడు వత్తువో యని కండ్లు గాయలుగాయ నీ కొర కెఱుగు నూచుచున్న నాకెట్టి ముప్పు వాటిల్లినది! ఆయ్యయ్యో! ఇఁక నేనేమిసేతును? ఎట్టి ప్రపంచకమైనది! ఎట్టి దుష్కూలమొదలినది!

సీ. స్తననీయలౌ హరిశ్చంద్రాది నృపులతో

సత్యమౌ శబ్దంబు సమసిపోయె

ధర్మరాజాదులౌ ధాత్రీపతులతోడ

ధర్మమౌ వచనంబు తరలిపోయె

ఘనతపోధనులైన మన ఋషీంద్రులతోడ

విజానతేజంబు వెడలిపోయె

పరమార్థగమనలౌ ద్వాపరజనులతో

సావభయంబెల్లఁ బారిపోయె

గీ. అక్రమ మధర్మ మనృత మనార్జనంబు

దుష్ప్రవర్తన దుర్మార్గ దురితచింత

నిండిపోయె జగంబున నిశ్చయముగఁ

జూడ నాబోటులకు నిల్వ నీడగలదె.

శీల—(శోపమున మురళీధరునిఁ జూచి) గ్రుణ్ణనొప్పగించి చూచెదవేమిరా?

మర—(రుక్మిణిఁ జూచి) తప్పగప్పికొన నాకండ్ల నుమ్ముఁజల్ల యన్నంతునేమి?

రుక్మిణీ—(దుఃఖించుచు)

మ. అకటా! యేమని విన్నవింపుదును నాథా! నాకు నీకంటె ది

క్కిక నెవ్వారు? మృషాపవాదమునకే నేమందు, నే దోషపా

తుకనో పూతచరిత్రనో యెఱుఁగవో దోషైకతంత్రంబుఁబూ

ర్ణకృపాదృష్టి విమర్శజేసి యనదన్ రక్షింపవే ప్రోవవే.

(యనిభర్తృ పాదంబులమీఁదఁ బడఁబోవును).

లీల—(రుక్మిణి నావలసం దో)నినైచును)

మర—(రుక్మిణితో) నీ వగలిక జాలింపుము. రైలు నిగి యరాతుగ నిప్పుడగదా వచ్చితి. అత్తల కెనురుపన్నుట కోడండ్ర నైజము.

లీల—ఇది యింత జగజ్జంతయని యెన్నడు దలంపలేదురా? నాయనా?

రుక్మి—(బోరున దుఃఖించుచు)

గీ. మూఢు రాండ్రగు కోడండ్రు భువినిగలరు
 ధనికు రాండ్రగు సత్తలు ధరణిగలరు
 యింత ఘోరంబుగలదె యేయింటనైన
 పాప మీరీతి మా పాలబండెగాని.

యశో—(లీలతో కోపమున) భార్యభర్తల నెడబాపి యెంత యునురు బోసుకొను చుంటివే. మాయిల్లాండ్ర యునురు కట్టికుడుపకపోవే. నీవంటి యత్తలు బ్రహ్మకీయుండఁగా కోడండ్రకాపురములు సుస్టుపడవే. అయ్యో! నాకొంప కెట్టి యపకీర్తి చెచ్చుచుంటివే.

లీల—(రుక్మిణిం జూచి) ముక్కుముంగర మొదలు నగలన్ని యుండిసి ముం నిచ్చట బెట్టుము. ఇచ్చుట కిష్టములేకనా యియేడ్చు. (అని నగలెల్లఁ దానే యొలిచికొని మరళీధరనిఁ జూచి) అవలస గెంటక యింకను నాలోచింతు వేమిరా?

మర—(కోపమున) రుక్మిణీ! నాయింట నీ వరగడియ యాగుటకు వీలులేదు. ఎచ్చటి కేగెదవో పొమ్ము.

రుక్మి—(దుఃఖించుచుండును)

మర—(కోపమున) ఇంకను పోవా? యని గెంటును)

రుక్మి—(క్రిందబడి దుఃఖించుచు)

మ. భవదాస్లేషమునందు గాత్రము, భవద్వాక్యంబులం గర్ణముల్
 భవదాస్యంబున నేత్రయుగ్మము, భవత్పాదంబులన్ దృష్టియున్
 భవదాకారమునందు చిత్తముగదా ప్రాణప్రియా! నాకహ
 ర్దివ మీతుచ్చత రాభిశాపహృదయో ద్వేగంబుఁ బాపంగదే.

(యని బోరున చుఱుచుచు లేచి) ప్రాణనాథా ! (యని నమస్కరించి లీలం జూచి) అత్తయ్యా! సెలవు. (అని చటాలన యశోదం గౌగిరించుకొని) అమ్మమ్మా ! నాకొప్పురము పడిపోయినది. మీకందరకు దూరమైపోవుచున్నదాన.

యశో—(చుఱుచుచు గౌ గిరించుకొని) అమ్మా ! చుఱుచుకుము. నేను బ్రతికి యుంటినా, నీకొప్పురము సుస్టుపడకపోదు. (అని రహస్యముగ) సుబ్బమ్మ నంపు తోడుగ నిచ్చెద. పుట్టినంటి కేగుముతల్లి!

రుక్మి—(భర్తం జూచుచు నిస్క్రమించుచు) నాథా! నాథా! సెలవా! సెలవా!
(అని నిస్క్రమించును)

లీల—(మురళీధరుని జూచి)

గీ. ఆంగ్లవిద్యావివేకరహస్యభూమి

ప్రకృత నవనాగరికతా ప్రభావచరిత

ప్రణయమధుపూర్ణ మోహనప్రసవవల్లి

నీకుఁ బెంగిలిసేతుఁ దండ్రీ క్షణమున.

మగవాడు మల్లెపువ్వు. ఎన్ని పెండ్లిండ్లయినఁ జేసుకొనవచ్చును. మీ సిగ పూవుఁ గుంచువా రవరు ! అందులో మనవైశ్వగ్యవంశులము. మనముందర నోశక్తువా రవరు ? శనివదలినది. ఏడ్చినవో మవోవృద్ధి గిరిగిరదిప్పి పార నేయుదము. మనకు లెక్కమిటి ?

(తెరలో బిగ్గరగ కేక) అమ్మగారూ ! మంగుకొర కెవ్వరో వచ్చినారు.

లీల—(వినుచు) ఆఁ. వచ్చుచున్నాను. (అని నిస్క్రమించుచుఁదనలో)వియ్యపురాలి మీఁది కనితీచినది. నాకుఁ గావలసిన దదియే. (యని నిస్క్రమించును)

ముర—(విచారమున నాలోనించుచుండును)

యశో—(ఇటునటుఁ జూచి) వెళ్ళినదియా ? (యని మురళీధరునితో) నాయనా ! నీవు నాచిన్నకొడుకునుమారుఁడవు. నాకు మనుమఁడవు. ఈచిలుకతల్లికి దత్తుఁడవు.

ముర—దత్తతల్లి తల్లిగాదనెదవా ?

యశో—(తెల్లబోయి యిటునటుఁ జూచి) అదిగారురా ! (యని యేమియో చెప్ప బోవును)

ముర—ఆదత్తనోమమేమిటి ? ఆనుంత్రార్థము లేమిటి ? శాస్త్రధర్మద్వైషిచే నామె నాకుఁ దల్లి.

సీ. వాసనలబగు మూర్ఖుడపూ జయుండంగ

దేవాలయములకుఁ బోవనేల

జననీపనీత్రపల్ క్షౌశనోదకముండ

తీర్థయాత్రార్థమై తిరుగనేల

యిహాపరంబిడు జనయిత్రీపూజనముండ

దేవతార్చనలపై దృష్టియేల

శుభఫలార్థదమా ప్రసూసిదేశంబుండ

నపవరచింతనాయాసమేల.

గీ. నతత మాత్రభివందన వ్రతమయుండ

దానధర్మాధ్వరములపై తలపులేల

అవధిబడితెచ్చి పెంచినయమ్మయుండ

సుతునకుం గొల్వ సితర్దైవతములేల.

యశో—దత్తతల్లినిఁ గన్నతల్లివలె గౌరవించుట ఏయట్టి సుగుణవంతునకులక్షణమే గాని. పవిత్రత యగు భార్యను తల్లిమాటనమ్మి యింటినండి గంటికివెనుట మాత్రము, మహాదోషకార్యముల నాయనా!

ముర—(బొమ్మలుముడుచుకొని పెడమొగము కెట్టుకొనును)

యశో—(మురళీధరునిఁ జూచుచు) నాయనా! నాబోటి ముసిలిదానిమాటలు మీకు రుచింపవు. మానోశ్చూరుకొనవు. పెండ్రము విషముఁ బెట్టినదని, వ్యభిచరించిన దని మిపబెట్టి తల్లలు సెప్పిన నల్లల శరభా యని యగ్ని సాక్షిగ వినాహ మాడిన ధర్మపత్నుల నావలకు గెంటవలసినదే! భార్యయనిన గొడుగుపై బిళ్ళయుఁ, గాలి జోడు ననియా మీయభిప్రాయము. మేము పురుషులమధి కౌర మున్నదను గర్వమా, ధనవంతులము నోటికివచ్చినట్లు సెప్పినఁ జెల్ల నను కైర్యమా. మీవలెనే మీభార్యలు గాంబమునఁ బుట్టిపెరిగి. సతల్లి నట్టింటి కెట్టువచ్చినవో, భార్యయు నట్లనే వచ్చినది. ఇంటిగుట్టు శంకవ చెవినిఁ బడకుండ నిద్దటికిం దగిన గౌరవమిచ్చుచు సంభాళించుకొనఁజాలని యబ్బాయలకుఁ బెండ్రుండ్రులకురా నాయనా? ఆత్మస్వాతంత్ర్యము, న్యాయ్యాన్యాయ్యపరిజ్ఞానము లేనప్పు డీజన్మముల ఫలిత మేమిరా? ఇంత

మంది జనమాన్నారు. సర్వవిధముల నచ్చినభార్య యేపుగుఱునకు దొరికినదో యన్నివిధముల నచ్చినపెనిమిటి యేస్త్రీక దొరికినాడో, రహస్యముగ నడిగి చూడుము.

సీ. నగును గాలికి వట్టిచేవట దాపునమాను
వయసులాడికి ముదివఱుడుదొరుకు

గుణవంతురాలికిఁ గుటిలుండు సిద్ధించు
మోహనాంగికిఁ గొండ్రుముచ్చువచ్చు
శాంతురాలికిఁ దామసపుగ రాసు లభించు
నతకృశాంగికిఁ గబంధుండునేరు
బాణకొక్కెడ శుద్ధజడుఁ డమరును మద
వటికి రోగిష్టుఁడు ప్రాప్తమాను

గీ. ఒప్పుననుకూల దాంపశ్య మొసఁగనట్టి
బ్రహ్మ యసహనదుగ్బన్ధి ఫలమొ లేక
పాపనుగుదొంటి వీరి పూజాగళంబొ
యిలుఁ గులస్త్రీల ప్రారబ్ధమేమొ ! యకట !

ఇంతయే పెట్టి పుట్టితిమని లోకమనిను జంకి. పరువు మర్యాదలకు వెఱచి యెట్లనో సరిపెట్టుకొని గృహస్తులు సంసారయాత్రసాగించుకొనుచున్నారు. ఇంత ఘోర మెచ్చుటను జూడలేదురానాయనా! ఇంత పాప మెచ్చుటను పంజిపోలేదురాబాబూ! భార్య పనికిరానప్పుడు బేరాలాడి. పోసికొనిన కట్టులాంఛనముల పనికివచ్చునుగాబోలు! నగలాలిచుకొని గెంటుదురా? మీయబ్బసావ్నా! పరువును గ్యాదలు జూడని పశువులకు డబ్బే పావనము. వదలిపెట్టినను మనోవర్తియైన వచ్చినని వాంఛించు మ గాభిమానకూస్యము, కక్కిన కూటి కొడఁబడు గృహస్తులుఁ బిల్లమిఁదఁ బిల్లనిచ్చుటకు సిద్ధముగ నుందరు మఱల వివాహమాడెదరు మీకేమి? క్రొత్తిపెండ్లము, క్రొత్త ముచ్చెట్లు. నాయనా! చిరకాలజీవులై, భూమిమీఁద నుట్టగట్టుకొ నియూగె దరురా. ఈమా న్నాళ్లముచ్చుటలో, భార్యలను చుఱిపెట్టి యపకీర్తివడి, యిహపరదూరులమగు తెంఱులకను జ్ఞానము మీనుండదు. ఔను, అన్నివిధ

ముల నాడుపిల్లల కవ్వనగాని, మీకేమినాయనా? విధవలుగాక, మత్తెచువలు
 గాక, స్వామిలవార్లభార్యలవలె, మీజీవములకుసూరుమనుచు, బ్రహ్మకీయున్నంత
 కాలముఁ బట్టినొండఁబడి మీ భార్యలేడ్చుచుండురు. ఈయాడుపిల్లలపెండ్లిండ్ల
 కోసమాస్తులనమ్మకొని, పక్షీరులై యీయాడుపిల్లలనింట బెట్టుకొనియ తమామలు
 నిగతుల్లుచుండురు. మీకేమి? ఆనుగ్రహమువచ్చిన మనోవర్తి సారశైచేదరు,
 తేకున్న వ్యతిరేకవాదన. సాపమా పుణ్యమా? మీదావాలను జూచి, మీ
 వాదనలఁ జూచి, వక్షింపు వెనుకనుండి నవ్వుకొనుచున్నారఱ! ప్రబలు
 దూషించుచున్నారఱ! బంధువులు మొగముల నుమియుచున్నారఱ!
 ఆయ్యయ్యో!

నీ. అడిగిన ద్రవ్యమీయక యున్న నత్తింట
 నాలినివిడుచు చండాలుఁ డొకఁడు
 అరసంచి గదిలోని కందీయకున్నచో
 నిద్రింపననెడు నర్మిదుఁ డొకఁడు
 అత్తింటిపగను జూలాలినాల్సిద్రోలి
 తనబిడ్డగాదను ద్రాబయొకఁడు
 ఎకరమీయక నాలినేలఁ బెండ్లినొనర్చు
 కొందని బెదిరించు క్రోతి యొకఁడు

గీ. కీయ్యమి లమీది కోప మివ్వీధులఁ జూపు
 అమ్మనాన్నయుఁ జేప్పిన ట్లాడుచుండ్రీ
 సదిలినాగు బిక్యే, యెక్కె సదుపు తెంచు
 కేడ్వనా లోక విజ్ఞాన మెడలిసపుడు.

(కోపమున నిస్కృమించుచు) ఈబుట్లనా మనలకు గడియ గడియకు వివాహము
 గడియగడియకు క్యంపుకాటే. (యన నిస్కృమించుచును)

మర—(అలోచించి తల నూచి లేచి వెల్లగ నిస్కృమించును)

ద్వితీయాంకము.

[లీల మందిరము. మురళీధరుడు ప్రవేశము]

ముర—(విచారమున)

మ. భగవద్దత్తధనంబుతో గృహమునన్ భార్యాసుభోషేతుండై
తగవుల్లేక ప్రశాంతవృత్తి దినముల్ దాటించు భవ్యస్వయా
తిగుడే సూ చరితార్థజన్మండు. ధరిత్రిన్వాని గేహంబె దే
వగణప్రీణిత మవ్యయ ప్రమదశోభాస్థానమూహింపఁగన్.

Domestic happiness is the end of all our pursuits and the common reward of all our pains. (అలోచించి తల నూచి) సంసార సుఖము నేను పెట్టిపుట్టలేకుకాబోలు ! తేకున్న మఱుల నాతల్లి పట్టుబట్టి యీరెండవ వివాహ మేల యొనర్చినది? (అలోచించి) Enlightend, up to date views గల Educated girl కౌవలయునని ముచ్చటవడి వెతికి వెతికి తీసికొనివచ్చి వివాహ మొనర్చినది. ఆమె యాభి శిరసావహించుట నా విద్యుక్తధర్మము. కాని యీరెండవభార్య యిట్లున్నదేమి? మాఘు రాలుగారు, Inter చనువుకొనుచున్న విద్యావ . (అలోచించి) అత్తగారనిన నణయవ, ధర్మ యనిన భయభక్తుల గనుపింపవేమి? ఇది విద్యాభి తమ? Education నెన్నడుదూషింపరాదు. ఆంగ్లవిద్య స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్య జీవనోపాధి గల్పించి, యాదర్శస్థాయిలఁ జేయుచున్నది. (అలోచించి) ఈచుగ్గణము తల యలవడినవి (అలోచించి) ప్రకృతవిద్య స్వమతకులాచార ధర్మముల నేర్చి, నైతిక భావనిర్మాణమొనరింపజాలకున్నది. అందువల్లనే, మనోవృత్తికి జనువుకొనిన చనువునకు సంబంధ మగుపడచు, పై ద్రెస్సు వేరు. మనోవృత్తి వేరు. విద్యాధిక్యతనుబట్టి status నుబట్టి, గౌరవ ముద యించినను, పరిశయము గలుగుట తడవుగఁ బరమాసహ్యత జనించుచున్నది. Honesty, Sincerety యగుపింపదు, వకీలు రావే నిదర్శనము. No villain like the concientious pillain. (అలోచించి) Educated class లో meanness ఏల యుదయించినది? స్వమతకులాచారధర్మముల విడిచి పర దేశీయాచారధర్మముల Imitate చేయుటచేతనే యీస్వభావము తేర్పడినవి.

(అలోచించి) జీవనోపాధికొకట కన్యవిద్య నేర్చుకొని నంతమాత్రమున నిజ కులాచారగర్భముల విడువవలయునా? (అలోచించి) కూడదు. కూడదు. ఏల imitate చేయుచున్నారు? సంఘశౌర్యాగ్యత. slavish mentality. ఆంధ్రులు Imitators.

[లీల ప్రవేశము]

లీల—(మురళీధరునిఁ బరికించి మాచుచు వచ్చి) నాయనా! What's the matter with you? Electric Current వలె active గ నుండెడివాడవు ఆవార్షికము నీయాలోచన మేమిటి? ఏకేమి లోటు?

ముర—(విచారము) ఆదృష్టమే లోటు.

లీల—(అలోచించి) ఈ New wife నీకు విధేయురాలగ లేదను విచారమా?

ముర—(విచారమున) కాదు. నాగృహనాటకరంగమున నాసాత్ర కెట్టి యనౌచిత్యము పైబడినదను విచారము.

లీల—ఈగృహకల్లోలముచే ఏకేగాను, నాకును మనబోవుచున్నది. దానిపట్టుకలయే దానిదిగాని, చెప్పినట్లు వినను. కాశీజీవి ష్టాతీరవలయునట. డబ్బుకౌశల యునట. ప్రయాణప్రయత్నముమీఁదనే యున్నది. మాటాడిన, మీఁదబడి పోవుచున్నది. కోరికోరి కొఱవించి చెచ్చుకొంటి నేమిరా నాయనా?

[మురళీధరుని ద్వితీయభార్య సుందరి కండ్లకుఁ గాల్చి మనోహృ దొడిగికొని, యెడమ చేత బుస్తకము బుచ్చుకొని, దొరసాని నేషముతో కుడిచేత బ్యాటు ప్రెస్సికొనుచుఁ బ్రవేశము]

సుంద—Well, Madam! నా marriage యీ vacation లో వచ్చినది గనుక సరిపోయినది లేకున్న నాకు Attendance చాలదు. లేపు College Re-Opening. Morning mail న కేగితీరవలయును.

లీల—(బ్రాములుముడిచికొని)వివాహితయైన యాడుపిల్లకు Education అవసరము లేదు

సుంద—Mother-in-law docs-not remember she was once a daughter-in law. మీవలెనే, నేనును Doctry bass ఆయి Public life enjoy చేయవలయునని నాయభిలాష. చదువు మానుకొమ్మని నిర్బంధించుట మీబోటి educated people కి తగదు. నేను బి. యే. స్ట్రాస్గువరకు, చదువక మానను. మా uncle వకీలురావుతో ఏ Condition చెప్పియే యీ Marriage చేసుకొంటిని.

మర—(భార్యను జూచుచు)

గీ. నిత్యజీవనమున గృహకృత్యమందు
భర్తృసాహాయ్యముచకుఁ దోడ్పడఁగజాలు
నాంగ్లజాతీయవిద్య కస్యలకుజాలు
ప్యాసుజేసితి వింటర్ సెబాసు చాలు.

సుంద—(పఠహాసముగ) ఈ 20th century లో నిటువంటి యభిప్రాయములు గల Graduate ఉండడని నానమ్మకము. పురుషులతో సమానమగు Status రావలయుననిన స్త్రీలకు College education ఉండితీరవలయును. శకున్లు Fraternity, equality and liberty పూర్తిగా Hindu ladies కి రావు

శీ●—(కోపమున) Equality కర్ణము నిర్లక్ష్యము, పెంకితనము గాబోలు.

సుంద—అది స్త్రీ స్వభావము. దానికి నీనికి సంబంధ మేమిటి?

శీ●—(కోపమున) ఏమిటి స్వాతంత్ర్యము?

సుంద—That's the liberty every educated woman demands.

శీ●—(కోపమున) ఇట్టి స్వాతంత్ర్యమా మేము కోరుచున్నది?

సుంద—ఆ స్వాతంత్ర్య ఛేదము మీబోటి మహిళాభిషక్తులులకుఁ జెలియునుగాని, విద్యాభ్యాసమొనర్చుచున్న మా బోటి యువకుల కెట్లు తెలియును? Well, Madam? పట్టుమున నాకు సొంత ఖర్చు బాపతు 200 ల రూప్యముల ఋణముగలగు.

గీ. ఆతతాయుల, చేకత్తి కోతకంఠె

సనసచరదుస్సహానలజ్వాలకంఠె

ప్రాణపవనోద్గమోద్భూత బాధకంఠె

బాధకరము ప్రజాఋణబాధ తలఁప.

You know debt is the worst kind of poverty. Pressure ఎక్కువ గనవున్నది. Please make it ready.

మర—(ఆశ్చర్యమున) సుందరీ! నీకు రు 200 ల యప్పు గలదా?

సుంద—Husbands wonder why their wives are so expensive, wives wonder why their husbands are so pensive.

మర—(తలనూచి భార్యం జూచి)

గీ. శాంతము హుళక్కి స్వేచ్ఛ మత్సరము ఘనము
 తామసము హెచ్చు తొందర దారుణంబు
 భావిఫలచింతనంబు నిప్పచ్చరంబు
 చదువునేర్చిన యిటువంటి చేసకరయ.

నుండ—అమ్మపోలికయే భార్యకు వచ్చినది. తప్పలేదు.

మర—(లీలం జూచి) అమ్మా! ఇంత civilised independant views గల
 భార్యను భరించుట కష్టము, కష్టతరము, కష్టతమము.

లీల—(విచారమున) నాయనా! అందరు నిట్లనే యుండిరా? ఇదియొక Type
 నాసాపమే యిట్లుపండినది. భయములేదు, భక్తియులేదు. (కోడలినిఁ జూచి
 కోపమున భర్తకుఁ బనులు పురమాయించుట. నీయుద్దేశమున భర్తయనఁగా
 నాక రనుకొంటివిగాబోదు.

నుండ—An obedient lovely wife commands her husband తప్పా? నా
 నొసటనే ప్రాచువొడిచినదియా?

సీ. గ్రాడ్యుయేపై నట్టి కనకమ్మప్రియభర్త
 ప్రతిదినం బిడ్లినుష్కాలదెచ్చు
 యుభయల్లదివినట్టి యంబికానాథుండు
 తలదువ్వి సిగజుట్టి తిలకముంచు
 బియ్యలునకుఁ జేన్న వెంకాయిపెనిమిటి
 జెడయల్లి పూవులు ముడుచుచుండు
 యెమ్మెస్యాసయిన రాజేశ్వరీ హృదయేశుఁ
 డనుదినంబును జెప్పు పనులుసేయు

గీ. కమలమగఁడెల్లి రాత్రిపంకాగ్రహించు
 ప్రమదధవుఁ డింట రింటను వంటసేయు
 భర్తలాండ్రకుఁ దగ సాయపడుటకూడ
 పరువు తక్కువె? సేవకత్వమె? తలంప,

తానెట్టి మహోద్యోగియైనను, European, ముందు wife ను గౌరవించి భార్యా జ్ఞానువర్తయై మెలంగుచుండుటలేదా? Graduates మని యుప్పుం గుటయే గాని, Western civilisation యొక్క యాచక్కని principles అగము గానంగుల కెంతయు విచారించుచున్నాను,

లీల—(కోపమున) Let not your tongue runaway with your brains. నివిక చనువుకొనవద్దు. నికు దమ్మిడీ నియను Nonsense!

మర—There is sense in her sentences but the sumtotal is nonsense సుంద—(లీలను జూచి) మీతో నాకు సంబంధములేదు. (అని భర్తం జూచి) మీ యుద్దేశ మేమి?

మర—నాతల్లి యుద్దేశమే నాయుద్దేశము. ఇది జరువఁగూడదని నామతము.

సుంద—ఒక రియాజ్ఞానువర్తనినై యుండుట నామతము గాదు.

మర—(వెలవెలబోయి చిటునగువున) సరి. ఇంకేమి?

సుంద—(కోపమున) తల్లి యెట్లు నెప్పిన నట్లు గంగిరెద్దువలె తల నూచు Graduate నకు భార్యగ నుండుటకంటె, స్వతంత్రజీవనము మాబోంట్లకు సుఖదాయకము. ఓ. ఓ.

మర—అమ్మా! నియంకేలాపడితినిదియా? నివు కోరితెచ్చికొనిన, కోడలి, Up to date civilsied vie ws గమనించివా!

లీల—(అభ్యర్థమున నిట్టూర్పుఁబుచ్చుచు) ఏమనను, అత్తగారిపోలికయే కోడలికి వచ్చినదని నాపటము నానెట్టనే గొట్టుచున్నది. దానినోటికి తలుసా ద్వార బంధనా? (యని కోడలిం జూచి కోపమున) మాయబ్బాయికి మళ్ళీ పెండ్లి శేసెద జాగ్రత్త!

సుంద—మీయబ్బాయికి మీరు మళ్ళీ పెండ్లిచేసినయెడల మఱల మేముమాత్ర మెందుకు మళ్ళీ పెండ్లి జేసుకొనగూడదు?

లీల—(కోపమున) భర్తనువదలిపెట్టిన యిట్టి రాలుగాయని నెవరు పెండ్లి జేసుకొను నబ్బా?

సుంద—ఇద్దరుపెండ్లములవెడలగొట్టిన యిట్టి Bad coin ని పెండ్లి జేసుకొను ప్రీరత్న మెవరమ్మా?

లీల—(కొడుకుం జూచి పులిమీదఁబుట్ట. ఈకోడలు నాకక్కడ సంప్రాప్తించి నదిరా?

మర—అమ్మా! కోరికోరి తెచ్చికొంటివిగదా?

సుంద—ఓ. కే. Well, Lady Docter, good bye! So called temporary husband fare well.

లీల—జీవితమున్నంతవరకు చుఱింపబడవుమా. ఆనక మాయింట దాసిగా నుండెద నని కౌశ్లమీద బడినను, గుమ్మ మెక్కనీయను. దూరదృష్టి నాలోచించు కొని జవా బిమ్ము. Haste is waste.

సుంద—(నిష్క్రమించుచుఁ దనలో) ఈవిశాల విశ్వప్రపంచమున జనించిన పృథి ప్రాణికి స్వాతంత్ర్యము జన్మహక్కు, మాతలిదండ్రులు కన్యాప్రదానవేళ మాతోపాటు మాజన్మహక్కును స్వాతంత్ర్యమును గూడ ధారవోసిరా? మాయాత్మ స్వాతంత్ర్య గౌరవములను మేముక శ్యాణవేదిక లపై బలివెట్టుటయా! అట్టి కోడండ్రవైసంతమాత్రమున మేము బానిసలమా!

సీ. శారదాచేట్టంబు శౌరిచక్రముభంగి
కన్యలక వెనువెంటఁ గాచువేళ

ఆంగ్లవిద్యాభ్యాస మనదలకక జీవ
నోపాధిసూటిగా జూపువేళ
అల వితంతుదాహ మతిదుఃఖజలధి త
పించుదీనలను రక్షించువేళ

స్త్రీసంఘముల సుద్ధరింప సంస్కర్తలు
సిరదీక్ష ధైర్యంబు జెప్పవేళ

గీ. నేతుశీతసగాంతర భూతధాత్రి
స్వేచ్ఛ స్వేచ్ఛయటంచు ఘోషించువేళ
నాదు స్వాతంత్ర్యతేజం బణంపఁదలఁచు
వీరి గన నవ్వు వచ్చెడు వింతరీతి.

ఓ విద్యాధికసోదర సోదరీమణులారా!

సీ. చేయ్యనవిడియాకు చేట్టమేర్పడకున్న
మాదుఃఖముల కింక మరువుగలచే
తండ్రియాస్తిని మాకుఁ దగు హక్కు లేకున్న
సిట్టివేళలయం ది కేదిదారి

అండ్లయ్యిడ్య మే మభ్యసింపకయున్న
 నీదాస్యదుఃఖాబ్ధి నీదంగలమె
 ఉద్యోగములను మేమూతఁగాగొనకున్న
 నిట్టికాపురములం దేదితెరవు

గీ. వాసనఁపుబాసెలరీతిఁ బరగుకంటె
 స్వచ్ఛదోరఁగి ధరిత్ర జీవించుకంటె
 స్వచ్ఛశీలంబుతోఁ గులాచారసరణి
 వదలక ంగస్యకలమౌచు బ్రదుకీడగద.

ఓ. కే. (యని రివ్వున నిష్కృ)నించును)

లీల—(విచారమునఁ దనలో)

గీ. ఉన్న దెల్లముఖంబున నుచ్చరించు
 గట్టివాయ యుపద్రవకారిగాడు
 గుట్టుగనరాని నాల్ఁముచ్చు కొంపదీయు
 శాంతిరసనిన్ను గంభీర జలధిభంగి.

Selfish fellow. Row నాచే జల్లఁగ నెంతపని నేయించినాడు. ఇకంను
 లను? అతని మాయలో బడిపోయినాను. అహా!

గీ. ఎల్లవారికి శకునంబులెల్ల బలికి
 బల్లి తాబోయి కుడితిలో బడిసరీతి
 నొకరినననేల తా జేసియున్న పసికి
 వెనుకఁ జింతించు తెంతయు వెట్టిదనము.

అనునాగోక్తినిశ్చయము. (తలపంకించి) All that glitters is not gold.
 బంగారమువంటి కోడలిని వెడలగొట్టి వజ్రమునుకొని గాజుపెంకును చెచ్చు
 కొంటిని. ఈనవనాగరిక తా స్వరూప యారుక్మిణి నే యుత్తము రాలని
 పించినది.

మర—(అనలో) She is adorned amply that in her husbands eye looks lovely. The trust mirror that an honest wife can see her beauty in. A man's best fortune or his worst is his wife. A wife is the peculiar gift of heaven. ✓

గీ. దాంతి గుణశాంతిశీలయా ధర్మపత్ని
యక్కరందీర్చనట్టి ప్రత్యక్షఫలము
తలచి చూచిన నీపదార్థద్వయంబె
పురుషులకుఁ బ్రాణమిత్రులీ భూతధాత్రి. ✓

[డాక్టరు లతీపు ప్రవేశము]

లతీ—Good morning లీలా! Good morning మరళీఫర్. (అని యరువురి ముఖములం జూచి) What's the matter? You look grave.

లీల—ఏమున్నది? గృహచ్ఛిద్రము. వెళ్లినపని యేమైనది,

లతీ—మన మనుకొన్న మెంబర్లని చూచి: వాస్తవ ?

లీల—ఆయారువోట్లు నీకుఁ దప్పక వచ్చితీరును. మాట తప్పరు. Promise చేసి నాగు.

లతీ—Promises లాబంధము. ఓటుకూ 2 వేలు యిప్పించడానికి వకటరావు యేర్పాటుచేశాడు. ఎల్లగాో మాయచేసి పీకన్న కిప్పించెస్తాడు. 3 వేలు యిస్తామని వేలంపాట పెట్టేగాని మనవేపున కనలో రగగు.

లీల—Yes. అట్లనే చేయుము.

లతీ—(అలోచించి)ఈElectionCampaignకిక నెలలోనుంచీయే జెంట్లకోసం మెంబర్ల కోసం, జల్సాల్ కింద మారువాడీల్ వద్ద ఆప్పల్ తేచ్చి విరజల్లేశాను. నాఆస్తికి తెచ్చిన ఋణాన్ని- బరాబర్ అయిపోయింది. ఇంకా నాకుదమ్మిడీఋణం పుట్టడంలేదు. నన్ను మట్టి చేయాలని పంతంబట్టే పీకన్నను నాకు పోటీగా నానిలబెట్టి మంటల్ మంటల్ పెంచి కొంపల్ కొంపల్ గూల్పిస్తూ, (పండ్లు పటపట గొరుకును కోపమున)ఆవిలన్ రావుElection ముద్దంనడిపిస్తున్నాడు ఇన్ని వేలా తగల్ బెట్టి మద్దరంగంలో, యప్పుడు, వెనక్కడిలే నలువురు నవ్వుతారు. ఏమి చెయాలా?

లీల—(మరళించూచి)నాయనా! మేనకోడలు సుందరిచే చదువుమానననిపించి, తుణకు ముణ డబ్బడిగించి. యెరుగుత్రప్పి, యింటనుండకుండాజేసి నాడు. మనము stand

చేయించిన యమాయకుండగు నీడాక్టరు లతీపు నిప్పుడు గంగలో గల్పటకు పద్మవ్యూహముం బన్నినాడు. మనము తప్పక యావకీలురావునకు శృంగభంగ మొనర్చి తీరవలయును.

మర—(కోపమునఁడలనూచి) Doctor! We promise our help at any risk.
Try earnestly.

లతీ—Thank you. (అని మరళీధరునికిమాత్రమే Shake hand నిచ్చును)

లీల—(చిఱునగవునఁ జూచుచు) డాక్టర్ !

గీ. రావు బేవులు వీగన్న మ్యావులు విని
కలగకును యెన్ని వేలైచ కర్చుపెట్టి
క్రీడనీతినిఁ దలపూవు నాడకండ
నిన్ను (చెసిడెంటు నీటుపై నిల్పదాన.

లతీ—(ఆనందమునఁ జూచుచు) Thank you very much.

లీల—మరచిపోయినవి. పంసముల తరపు మొదల నూర్యారావు out మాట యేమిటి ?

లతీ—ఏజెంటు నాగన్నను పంపించాను. రేపు వివాదము తప్పక వస్తాడు. ఎంతా ఎంతా శ్రమపడ్డాను. ఆబ్బా! 2 కేలు యొక్కొయిస్తే తన ఓటు యిస్తానన్నాడు.

లీల—(తలనూచి యూలోచించుచు) మఁసిది. కానిమ్మి.

లతీ—చీగో! Good bye. (అని నిష్క్రమించును)
(లీల మరళీధరులు నిష్క్రమింతురు)

న వ యు గ ము

తృ తీ యాం క ము

[పథమరంగము.

(లీల మందిరము)

[నేషన్ లిస్టు మెంబరు శాస్త్రి ప్రవేశము]

శాస్త్రి—(యాలోచించుచు) మహిళాభివృద్ధి యింట నుండెనా, లేదా ?

లీల ప్రవేశము]

శాస్త్రి—సోదరీ! నమస్తే.

లీల—Hullo! Nationlist member, good morning. వచ్చి యెంతసేపైనది?

శాస్త్రి—అమ్మా! ఇప్పుడే వచ్చితిని.

లీల—Take yor seat there.

శాస్త్రి—చిత్తము. (అని కుర్చీమీదఁ గూర్చుండును)

లీల—(కూర్చుండును)

(వంటలక్క టిఫెన్, కాఫీ, మేజాబల్లమీదనుంచి నిస్క్రమించును)

లీల—Kindly take coffee శాస్త్రిజీ.

శాస్త్రి—Overtine తప్ప నాకు కాఫీ అలవాటు లేదు. తీసుంపుడు.

లీల—Election Campaign యెట్లాన్నది ?

శాస్త్రి—అమ్మా! మహాప్రళయముగ నున్నది. ధనికు లందరు భస్మమైపోవు చున్నారు.

లీల—మన మంత్రు లీయెలెక్షనులఁగూడ నెత్తవేసినదో ప్రజలకుమహో పకార మొనర్చిన వారగుదురు.

శాస్త్రి—(సంశయమునఁ దల పంకించుచు) నిశ్చయమే.

శీల — British administration is the best and they are the capable gentlemen to administer. Europeans కున్న Honesty Character, Nobility, self sacrifice మన యొద్ద లేదు. Election అగువరకు చేయరాని ప్రమాణములు, చెప్పరాని వాగ్దాతములు. Elect అగుటతోడనే మహానుభావుఁడు పన్నెత్తు పలుకఁడు, కన్నెత్తు చూడఁడు. స్వలాభము తప్ప మన Gentleman కింకొకటి లేదు. మన మహానుభావులా? ప్రజాసంస్థల నిర్వహించువారు! Hopeless.

శాస్త్రి—అమ్మా! అందరు పుట్టుకతోడనే నేర్చుకొనిగా! ఆనుభవముమీద. క్రమక్రమముగా నాదర్శప్రాయము లయ్యెదగు. దానికేమిగాని, మీ యోపే వరికి నీయదలంచిరి?

శీల—మీ సొట్ట కనలే Strength చాలదు. క్షత్రయ, చౌదరి సొట్టలకుఁగూడ నిలువ నీడలేదు. To whom I have to give?

శాస్త్రి—Justice సొట్ట వీరన్నకు మాత్ర మీయవదని మాప్రాధాన్యము.

శీల—(అలోచించి) Municipal Chairman you mean!

శాస్త్రి—ఎవరైన నేమి?

శీల—మీ సొట్ట Oats ఎవరికీయ నిచ్చయించుకొంటిరి!

శాస్త్రి—ఇండిసెండ్లంటు సొట్టక.

శీల—Doctor Latiff you mean. That's good. ఆత డుపకారకీలుడు, ఉదార హృదయుడు. సమర్థుడు. Very able man. నాటకము మీయిస్తాను సార మతినిక యిచ్చెద.

శాస్త్రి—నుంచిది. అదియే మాకోరిక. ఆనుష్ఠానము.

శీల—(అలోచించి) నుంచిది. వకీలురావుగారి నొకసారి రమ్మనిచెప్పి వెళ్ళెదరా?

శాస్త్రి—ఈసంఘముగనే మాట్లాడుచున్నాను. ఇప్పుడే కలుసుకొని చెప్పి వెళ్లెద. (నిష్క్రమించును)

శీల—Election politics లో నభిమానముంచుకొనిన లాభములేదు. తంత్రమే ముఖ్యము. రావును ప్రస్తావనా వీరన్న నిలవఁడు. Docter Latiff నెగ్గితిరును. దేవాంతకుఁ డావకీలురావును త్రిప్పి పైట్లు? (అలోచించి) ఆతనికి డచ్చే ప్రధానము. He often changes his principles more than shirts.

[వకీలురావు ప్రవేశము]

రావు—(కోరచూపుతో నాలోచించుచు) Good morning. Docter Latiff సాహేబుగారికి Success sure.

లీల—నీకు భయపడి కబురుచేసినానని తలంపకుము. ఎవరి ప్రయత్నములువారు చేసుకొనెదరు. దానికేమి?

రావు—(బామలు ముడిచికొని యాలోచించి) Yes. పిలవనంపిన కారణము?

లీల—Openheart తో చెప్పుచున్నాను. ఎందుకు చెప్పుచుంటివో దూరదృష్టి నాలోచించుకొనుము.

రావు—ఏమి సేయుచు నెదవు?

లీల—వీరన్నను ద్రిప్పి నేయవలయును. That is my humble request.

రావు—ఇదియూ ఏకోరిక. మంచిని. కాని, ఈయెల్లకనులలో నాకేమియు సంబంధములేదు. లతీపు వీరన్న లిద్దరు నాకు రెండు కండ్లు. నీవు నాసోదరివి. సర్వేజనాస్పృహనోభవంతు. ఆయినను నేను చెప్పిన వీరన్న వినునా? పట్టుదలతో శివమాడుచున్న నాతని ప్రప్రబు నాయొక్కనితో నున్నదా ప్రయత్నంచెద.

లీల—ఈరెండువేలం బుచ్చుకొమ్ము. (అని యిచ్చుచు) వీటి నామీద నొట్టుబెట్టుకొనుము.

రావు—(పుచ్చుకొని) ఆట్లనే. ఏతోడు.

లీల—వట్టిమాట కొట్టుబెట్టుకొనుట గోషమని ఖురాక్ వర్గ్ ఫోషించుచున్నది.

రావు—తప్పకుండఁ జేసెడు పని కొట్టుబెట్టుకొనిన తప్పు లేదని బుద్ధిలు చెప్పుచున్నది.

గీ. వారిజాతులందు వైవాహికములందు
 ప్రాణవిత్తమాన భంగమందు
 చకితగోకలాగ్ర జన్మరక్షణమందు
 బొంకవచ్చు నఘముబొందదధిప.

యని మాపంచమవేదము మాకు జెప్పుచున్నది. Election బొంకుల కనలే గోషములేదు. (ఆలోచించి) మీయింటిముంగటకు Car వచ్చిన కెందులకు?

లీల—నాకుఁ జెలియదు.

రావు—(తనలో) I see. అది Nationalist party car. (ప్రకాశముగ) లీలా! నీ profession నీవు చూచుకొనక నీకీ Election గొడవెందులకు? లతీపు నీకు ప్రయమితుడని నమ్ముచుంటివి. Dog wag its tail not so much in love to you'as to your bread. Mind that. You will reap the Consequence.

శీల—(బొమలు ముడిచికొని) ఆగొడవ ఏకెందులకు? నాపని నాకుఁ జేసిపెట్టుము.
(అని పేపరు చూచుకొనుచుండును)

రావు—(తనలో కోపమున) ఎంతదానకైతివి? త్రాచుబాముతో జేలగాటమాడుట కుంకించితివిగా? ఏమి! ధనమదోస్తృత్యత. నామేనగోడలు 200 ల రూప్యము లడిగిన నీయవా? B. A. చదువుకొనిన డబ్బు కర్చునని చదువుమాను కొమ్మందువా? ఎన్ని వేలైనను కర్చుపెట్టి డాక్టరు లతీపును ప్రెజిడెంటు జేసె దవా? (మీసము చువ్వుచు) నియాస్తి గాను నియత్తుధనముబోసినను, వానిని ప్రెజిడెంటు జేయగలవేమో చూచెదగాక. ఎదుటివైపున వేరీలురావు ప్రతి పక్షండ్ల కింకణము గట్టుకొని నిలించుముండు ఏమిగాను బ్రహ్మారద్రాదులకుఁ దరముగానని యెరుగుచువుగాక. ఈరెండువేలకు ఫలిత మెను రీమేవోటు నకై వీరన్న ఏమెయ్యొ కింపెదగాక. (యని నిశ్చయించును)

[చయ్యిగొను వీరన్న గారు ప్రవేశము]

శీల—(అశ్చర్యమున) What is this? చేర్చిగాక వచ్చినా రమిటి! Good morning.

వీర—సాబా నమోతీబుక!

శీల—(తనలో) సౌభాగ్యవతీ! క యేమిటి! Nonsense.

వీర—స్రియ్యి కింపల్లరేనేసి. మావంటి సువుసున్ను ఆకోశ్చిక ఉద్దోగాలిచ్చి, పెద్ద పెద్ద జీతాల్లోకి సమోనను చేసి, స్త్రీల్ని అర్చివిద్దోయి తెచ్చిన నేగుమేన్ను నేను. సమోనలో, అసముండ్ల కింకణకేగా నుక్కచ్చిగా మోచాటం తేసుండా. నిప్పులో ఒకకొలు, మంచినీగంజంలలో ఒకకొలాపెట్టి పెజల నేనుకోనం, కట్టప డెవోకానోకానో, సూసి మర నోటియ్యాల. నేనేనుమం తోడ్కో మాను తెండా? పెపంచానిక బూసెక్రానిక తెండా?

నీ. కొవ్వు నెయ్యి బజారుకొట్ల సాయిలికై న
నేరసిండ్లగ నిల్పునేసినాను
నీళ్ళుగల్గినపాల నూళ్ళోకి రాకుండ్ల
సిసలై న కాదిదానేసినాను
కాపీమా తీళ్ళలో కల్తీపనులుసూసి
సిచ్చించి కరికట్టు నేసినాను
లాంసర్ల సిట్టము లాగేసి యీ వెల
ట్రీక్కు దీపాల పెట్టించినాను

గీ. పెసలుగాతారురోడ్లు లేపించినాను
 యీదులనో ముర్కికొండ్లు మూయించినాను
 పజల కుపకారి యనకీర్తి బడిసినాను
 నేరుమేనన్న యీరన్నె నేరుమేను.
 సమయంవొచ్చింది సాయంసేయాల.

లీల—(బొమలుముడుచుకొని) వచ్చినపని?

వీర—అచాయీబుకోసం నిస్కారణంగా డబ్బెందుకు తగలెట్టుకుంటావమ్మావత్రి
 తల్లీ! మీది నామి నేసనుసీటుగందా! నామాటినండి. మీవోట్లెల్లా పాఠ
 య్యండి. తనంచులిస్తా. ఇదిగోదత్తు. అంతే. (ఆనినోట్లకట్టతీసి చూపించును)

లీల—(కోపమున) ఏవే సాల్వెంటువుగావు. డబ్బుకొరకొసవడు మెంబరునుగాను.

వీర—(తెల్లబోయి కంగారుతో బట్టయు పాగయు సరుకొని) ఇదేటి! ఆ రావు
 గోరల్లా నేప్పేడేటి! అన్నా! సెడొచ్చిందే యేపారం! ఈయమ్మ వోటియ్యక
 పోతే ఇంక నెగనన్నమాటే. ఇంకేటి! గాశారం! ఆంపుగోరి నేతులో
 యీ గడియవొగుకు డువేసుగా 20 ఏలోశాను. అంపుసామ్మా డోకడా
 గొట్టందన్నమాటే. తలను కుంటే గుండె గుబేలు మంటోంది.

లీల—ఇంనుకొరకొ రావుగారు నిన్నంపిరి? (తలనూచి) నాసలహా వినెదవా?

వీర—నిచ్చేపంలా. అంతకంటేనా? ఇంటాను సెప్పండి.

లీల—రావుగారి గాలి, చూపు. దగిలినంతమేర? హోలాహలజ్వాల లదయించి
 పచ్చని కొంపలు ఛిస్తీభూతంబులగు. రావుగారు నిన్నన్నివిధముల ప్రస్థాని
 జేయకుండ వదలడు. ఏకెందుకీగోడవ? ఈక్షణమున 20 వేలు గట్లన ఏ చేతిలో
 బోసెద. ఏవు తగ్గుము.

వీర—(కోపమున) ఎంతమాట నెలవిచ్చావమ్మా! ఆ అంతకంటే అపరదిట్టుందా
 ఇంక తలెత్తునుని పెట్లీసులో వరగల్గూ? పొరుసంలేని బతుకు బహుకేకంపై,
 గుక్కిడిజీవణం వొదిలేసి, సత్తేమేలు. ఎగవ డొబ్బు! శాసాతవా? ఆనాడు
 యీరన్నకొపు పెసిడెంటు గిరికి నిలమడి, డొబ్బుకోసం కమ్మార్తిపడి,
 పొరుసం సంపుకొని, యెనక్కిత గిపోయాడని, సచ్చినాగానీ సెప్పుకుంటారే.
 మీరు బేమ్మలు, మీకు తప్పలేదు. ఇన్నేలని మీరెసెప్పండి. ఇచ్చేత్తాను. ఇదిగో
 దత్తు. ఏ కంటారు. (నోట్లకట్టలు ముందర బెట్టును)

లీల—(కోపమున) ఎన్ని సార్లు చెప్పను?

వీర—(కోపముతో) అంతేనా? ఏటీ! అంతేనా!

లీల—(కోపముతో) అంతియే. ఇక వెళ్లవచ్చును.

వీర—(కోపముతో) మరి గానియండి. ఆపట్టుదలేంటో నూనైనాను. అనాడు సాండవులోర అజ్జనుడే నేకాడు. ఈనాడీ యీరన్నే నేకాడు పెప్పిగె.

మ. ఇనుడీ, నాదుచెతిగై, లచ్చేయిన గానీ, ఆస్తి సుద్దాగ పోయిన పోనీ, ఉప్పుడీ వెలక్కనున నాయేబయ్యనోడింపకే నెసకంజేసిన, కాపుమీసమిది కానే కాదు. నాచీరె యీ రన బావర్దుగాదు. కోట నిననూరయ్యకొడ్డు నేగాదికన్.

(అని నిస్క్రమించును)

లీల—(తలనూచి) ఇంద్రజాల మహేంద్రబాలిమడు, కపటమారీమ డావకీలురావు, వెనుక నిల్చి యాడింపనున్ననో, ఏ సిరిబొమ్మను జూచువారవరు? (తలనూచి)

It is because of this sort of people that the Local Boards are destined to be abolished.

(డాక్టరు లతీఘ ప్రవేశము)

లతీ—(అలోచించుచు) Good morning లీలా!

లీల—Very Good morning. Take your seat.

లతీ—(చూరముగ గూంపుండి యాచుర్దాతో) ఏక Promise చేసిన అంగుర మెంబర్లు Vakil Rao యిట్టివ్వ ఉన్నారు, ఆ Villain మాయ చేయడుగాదా?

లీల—రిపోయి నాదిపూచీ. వలసినకట్టుట్టము చేసింది.

లతీ—మన రడీ చేసివా?

లీల—నా Adopted son చేతగూడ Pronotes వ్రాయించి, మరల 20 వేలు తెప్పించింది.

లతీ—(విచారమున) లీలా? కలలోగూడ నాకు వకీలురావే కనబడున్నాడు. నాకు నిద్రా పట్టడంలేదు.

లీల—రావులెక్క ఏకేమి? ఏసాంబల మెట్లున్నది?

లతీ—(కొంచెము న్నతో) వీరన్న జన్మీసుపాట్ల. నేషనల్ లిస్టు పార్టీవారువోటీయరు. మనము సలశయించుచున్న మెంబర్లందరు మనవేళ్ళు పట్టే, ఇండిపెండెంటు పార్టీ అంతా వీరన్నకు వోటీయరు. అరండు పార్టీలు నాకే యిచ్చెదరు.

అప్పటికి 24 వోట్లు నాకువచ్చును. నీవోటున్నదిగదా? ఇంక వొక వోటు మాత్రం తక్కువ. ఆది పంచముల తరపు మెంబరు సూర్యారావువోటు. వీరన్నకుమాత్రం యీవొద్దని నేషన్ లిస్టు సాటివారు Canvas చేస్తున్నారు. వీరన్నకు సూత్రావుకీ terms కుదరలేదు. అదనంగా మాట్లాడితే మన కీయవచ్చును. ఏజెంటు నాటకాల నాగన్నను పంపించాను.

[ఏజెంటు నాటకాల నాగన్న సూర్యారావుతో ప్రవేశము]

లతీ—(ఆనందమున) Good morning. సూత్రారావు గారూ! రండి. రండి. దయ సేగండి.

లీల—Good morning. సూత్రారావు గారూ!

లతీ—(ఆనందమున వర్షి నిచ్చును)

సూర్య—(మొగము ముడిచికొని) ఈవలకు నుగౌరవాల, ఎత్తులు నేసెనుగుసు. గుడ్ మోర్నింగులతో కడుపునిండగు. చప్పన తేల్చండి.

లతీ—మీవోటు నాకిప్పించాలి.

సూర్య—అభ్యంతరమేమి? మీకే యిస్తారు. నాయునిస్త్రాయుం తేల్చండి.

లతీ—(సూర్యారావు చెవిలో గుసగుసాడును)

సూర్య—అబ్బే! కుదరదు. ఎందుకూ వీరన్నే ఉన్నాడు తొడి. (తేచును)

లతీ—(గుబాలనం బట్టుకొని) కూర్చోండి మారాజ్, తొంకరపడ్డా రేంటి?

సూర్య—ఈగడియదాటతే మీగు మా మొగం బాస్తారా? స్వీగపండగ లోనే పెద్దపులి వేసాల. చప్పన తేల్చండి. ఊం.

లతీ—(సూర్యారావు చెవిలో గుసగుసలు)

సూర్య—(కోపముతో తేచిపోవును) అస్తమానం ఇదే గొణివా! ఏమీ అనంకను. వినరాదు. నామాట చెల్లిస్తేనే ఓటిస్తాను.

లతీ—(పట్టుకొని) దయావుంచండి మారాజ్!

సూర్య—ఎవడిలాభం ఎవడు వొరులుకుంటాడయ్యామా రాజ్. ఊం! చప్పన తేల్చండి. వీరన్న నాకోసం కనిపెట్టుకున్నాడు.

లతీ—(లీలకు స్పృహ నేయును)

లీల—రండి సూర్యారావు గారూ!

[లీల సూర్యారావులు నిశ్చయించి లీల మరల ప్రవేశము]

సూర్య—తరువాయిమాట!

లీల—ఓటింగురోజున మాట్లాడుదము. ఎందుకు? నాదిపూచీ.

నూర్యా—అమాట తేలినాకే ఓటిస్తాను. ఎలక్షను 10 రోజులు యందిగదా! సరే కాసిండి. (నిస్క్రమించును)

లతీ—(వీజెంటుతో రహస్యముగ) ఓటింగయ్యేవర్కు, యీనూర్యారావును, తీరిగి పోకుండా నూడాలి. ఓటింగురోజున మన మేజుగ దిబ్బోబ్బెట్టి తాశంవేయాల.

నాగ—ఎందుకు? నాదిచూచి. మరి నామాట?

లతీ—నిన్ను సంతోషపెట్టాను. సరే! కాసి. ఆన్కు—నూర్దాం.

నాగ—వీరన్న చేరికలోవున్ననూర్యారావును మాయజేసి తీసుకువచ్చి మికప్పు గించాను. ఆన్నమాటకంటే చుబుల్ గా సంతోషపెట్టాలి. ఎలక్షను గిరాకీ. ఆసువులులేవు. ఎప్పటికదప్పుడే, ఆనకంటె వ్యాపారం యెదురుతురుగుతుంది. చూచుకోండి.

లీల---నాగన్న గాయా, రండి. (లీల నాగన్నతో నిష్క్రమించి, మరల లీలమాత్రము ప్రవేశము)

లీల---(ఆనందమున) లతీ! ఏదెంక తీరినదియా?

లతీ---(ఆనందమున) Yes. ఇక నేనుతప్పక గెలుస్తా. సందేహంలేదు. బగమంతుని దయానుండాల. (యని యాకాశముల జూచి చేతులు జోడించి) యారోదిలే ముస్లింను నిజంగా తమన్నాదే, నోఖిల్కు గర్భమేదే, నోయాహకు తడవాలదే, బెలూనేమహబత్ సో బేబాక్ సదాఖత్ సో, సినిమే ఉబా లాకర్ దిల్ సూరతే మనాదే, (యని సగవంతుని స్తుతించి జేబులోనుంచి కాగితమునీసి) లీలా! ఇది మన Marriage draft invitation.

లీల---(కాగితముం బుచ్చుకొని ప్రేమ దృష్టితోఁ జూచును)

లతీ---లీలా? Civil marriage act క్రింద మనము స్థిరపర్చుకున్నపెండ్లి unnecessary గా యింతవర్కు ఆలశ్యమైంది. ఎలక్షను అయినాక నాకషల్ తీర్చిదిద్దవండు. ఈనెల 10 తేదీనాటికి మనము పెండ్లి చేసుకొని Polling నాటికి రావాల. బంధువు లందరికీ Invitation పంపిచ్చా.

లీల---(ఆనందమున) Yes.

లతీ---(తేచివచ్చి) మహానందమున Shake hand నిచ్చును)

లీల---(ఆనందమున Shake hand నిచ్చును)

లతీ---(ఆనందమున) చీరో. Good bye.

లీల---(ఆనందమున) ఓ. క. Good bye.

[వజ్రెంటు నాటకాల నాగన్న తొందరగ ప్రవేశము]

నాగ—వీరన్న జట్టువచ్చి సూర్యారావు గారిని బలవంతముగ కార్లో వేసికొని లాక్కొని పోయినారండీ. ఏమిదారి ?

లీల—(కంగారున) లతీఫ్. నాకారువేసికొని పరుశెత్తుము. పరుశెత్తుము.

లతీ—(కంగారున పరువిడుచు) కార్. కార్. (అని నిష్క్రమించును)

నాగ—(నిష్క్రమించుచు దనలో) మేము వీరన్న మనుష్యులము. రావు గారి పన్నా గముమీద వచ్చిమని వీరెరుగరు ! (అని నిష్క్రమించును)

లీల—(అలోచించుచు నిష్క్రమించును)

ద్వితీయ రంగము.

[లీల మందిరము యశోద ప్రవేశము]

యశో—(ఋణించుచు) ఆయ్యో ? ఇంకేమున్నది ! ఇంకేమున్నది ! నాకోడలు నా కొంప ముంచినది. నాగంపెడు నగలు దీసికొనిపోయినది. ఆయ్యో ? ఎవ రితో జెప్పను, అప్పుశిష్ట. నన్నవారికి నవ్వసంఘ. దెప్పవారికి దెప్పసంఘ. నాపెనిమిటి యార్జించిన స్వామిస్మిట్టి పాపపుమాటయని తలంపలేను. నామహారాణ సంపాదన భూమిమీదఁ జేరు లేకుండ హరించిపోయినది. లీలా ! ఆస్తి ఋణముల పాలుచేసితివి. ఋణదాతలకు మమ్మప్పగించితివి. ఎట్టికొంప కెట్టి గడ్డి దెచ్చిపెట్టితివే ! ఆయ్యో ? ఎక్కడనున్నదని తెళ్లను. చెచ్చి పోలేనుగదా ? ఏమిటి యవశకునము. తలఁచుకొనినఁ గడుపు చెఱుకుగు చున్నది. ఎట్టిమాట వినఁబడునోగదా ! ఆమ్మా ? లీలా ?

గీ. పెద్దచిచ్చు నాకడుపునఁబెట్టి చనిన
 సుతునకున్నారుగా నిన్నె చూచుకొనుచు
 నలరుచుంటిని యొకకూతురైనలేదు
 ఇంకనాముప్పు గడుపువా దెవరుతల్లి ?

ప్రచారమునఁ దలవంచుకొని, యుత్తరముతో మురళీధరుఁడు ప్రవేశము
 యశో—(అత్రమున) ఏమిరా నాయనా? మీయమ్మ వృత్తాంత మేమైనఁ జెలియ
 వచ్చినదియా? (కంగారున) మాటరాజేమిరా? బ్రతికియున్నదిగదా?
 ముర—(ప్రచారమున) బ్రతికియున్నది.

యశో—పోనీబాబూ! ఎక్కడ నున్నదిరా?

ముర—(లేఖను దీసి చదువును) సంస్కారిణి నై విద్యావతీసంఘమున కెల్ల మార్గదర్శి
 సింగు దలంచి, డాక్టరు లతీఘను బెండ్లియాడి యతని యింటనుంటిని.

యశో—(త్రుల్లిపడి యాశ్చర్యమున) ఆఁ ఆఁ! పెండ్లియైపోయినదీ! ఆసాహేబునే
 పెండ్లి చేసుకొనినదీ! నారాయణ! నారాయణ! మొన్నటినుండియు నా
 కడుపున చెప్పలేని యావేదన స్ఫారంభించినది. ఈయశుభసూచనకే
 కాబోలురాతండ్రి! అనుమానించినట్లనే జరిగినది. ఇంకేమున్నది, యైపోయి
 నది. (యని బోరున గుఱించును)

ముర—(ప్రచారమున) జనసి! మాకర్మనిశై సంఘమునకుఁ జూపఁదలంచిన సంస్కార
 మిదియా? ఆహా?

సీ. సంస్కారమగునె? నై చ్యవ్రభావముగాని
 యధమవర్ణునియింటి యాలుఁదనము
 సంస్కారమగునె? నై చ్యవ్రభావముగాని
 యధమవర్ణు బెండ్లియాడుతలఁపు
 సంస్కారమగునె? నై చ్యవ్రభావముగాని
 యధమవర్ణునితోడి యారగింపు
 సంస్కారమగునె? నై చ్యవ్రభావముగాని.
 యధమధర్మావేశనాభిలాష

గీ. నిజకులోచిత ఋజుమార్గ నియతివిడిచి
 విధి నిషేధంబువిడిచి, కావించునట్టి
 సంఘమానచ్చిదాకార్యజాతమెల్ల
 సజ్జనస్తవనీయ సంస్కారమగునె?

యశో—(చుఱుమున) లీలా, లీలా, నన్నెవరి కొప్పగించితవేతల్లీ!

ఉ. కూతురివైన నీవె, మఱి కోడలివైనను నీవె యంచు నీ
 చేతులమీఁద నాతనువు చిప్పెడు బూడిదఁ జేతువంచు ని
 ర్భీతినినమ్మియుండగ గుభీలునఁగడ్పునఁ బెద్దఱంపవుం
 గోతనుదెచ్చిపెట్టితివ ? కోడల ? యన్నివిధాల ముప్పునన్.

అయ్యో! ఇహపరంబులకు దూరమై, బంధుశ్రజంబునకు దూరమై, లోడు
 నీడకుదూరమై, సంబంధబాంధవ్యములకు దూరమై, చివరకుఁగులమునకుఁగూడ
 దూరమైపోయిందా? (బోయనదుఃఖించుచు) ఇంక నాకోడలివిగావతనీ!
 నిఋణంబు దీరిపోయినదా? నానట్టింటఁ గనుపడదా? కలకలలాడుచు ధన
 లక్ష్మీవలె నాకండ్లయెరుట దిరుగు దినములు గడచినవా? నాయుంటినిదిబ్బ
 జేసినియానందము నివచూచుకొంటివా? (దుఃఖమునిగమింపి) అయ్యయ్యో!
 ఏమి దుష్కాలమొదవినదిరా తండ్రీ! చదువుకొనిన నవనాగరిక తా మహిళల
 మని, కులభ్రష్టలైపోవుచుండిరేమిరా? తనశాఖలోవానిని జేసుకొనగూడదా?
 ముందు ముచ్చట్లు వెనుక చప్పట్లు. లోకమునుమూయఁగమూకుఁడున్నదా?
 అయ్యయ్యో! మేనత్తనైయుండికూడ దాని ధాటికిజడిసి పిల్లినై నేను దిరిగితిని.
 సింహమువంటివాడవు, బియ్యేష్యాసయిన విద్యాధికుడవు, మాతృభక్తితో
 నికండ్లు మూసుకొనిపోయినవి? (ఆలోచించి) స్త్రీస్వాతంత్ర్య మీరీతిగ
 పరిణమించుచున్న జేమిరా నాయనా? ఎంతపనిచేసినదిరా? ఎంతపనిచేసినదిరా?

మర—(విచారమున) బామ్మా? నాకండ్ల మైకమిప్పుడు వదలినది. ప్రతివిషయ
 యథార్థసితియు నిప్పుడు నాకు బోధవడుచున్నది. ఆహా!

సీ. మాతృదేవతయంచు మదినమ్మితినిగాని
 గంగగల్పునటం చెఱుంగనైతి
 విదుషియంచును శౌరవించి కొల్చితిగాని
 యజ్ఞసురాలటం చరయనైతి
 పుత్రవత్సలయంచుఁ బూజించితినిగాని
 ధర్మదూరయటంచు దలఁపనైతి
 ఉన్నతాశయ యంచు నుప్పొంగితిఁ గాని
 ఘంచలహృదయ యం చెంచనైతి

గీ. అమ్మనుడియెల్ల వేదవాక్యమ్మటంచు
జెప్పినట్టులనన్నియుఁ జేసినాడ
నప్పువాండ్రరికట్టిరి యా స్తివోయె
నివుడు చింతించినన్ మాత్రమేమిఫలము?

యశో—(విచారమున) ఔనురా నాయనా ?

మర—(విచారమున) ఆమె కట్టిబుద్ధి యుదయించుట నాచురదృష్టము. నాచౌరంభ గృత. నాపుర్యబస్మానుగతపాపఫలము. బామ్మా ? ఆమె క్షేమమునకై మనము సర్వదా పరమేశ్వరు నారాధింతుము.

యశో—(విచారమున) ఆహా ! నాయనా ! నియట్టి పవిత్రహృదయునిపై భగవంతునికైన దయలేకపోయినదేమిరా ?

మర—(విచారమున) బామ్మా ! దేహి కర్మఫలమునకు భగవంతుఁ డేమిసేయఁ గలఁడు.

సీ. పట్టాభిషేక సాంబ్రాజ్యయోగమువీడి
యల్లాడె శ్రీ రాము డడవులందు
ప్రాజ్యరాజ్యమువాసి పాండవుల్ కాసల
విమనులై యప్టకప్టములఁబడిరి
భోగంబు రాజ్యంబుఁ బోయి నిషధరాజు
కలిబాధలకుఁజిక్కి క స్తినడియె
సవని భీష్మాచార్యసంతతి బ్రహ్మణ్యుఁ
డమ్ములశయ్యపై నావులించె

గీ. సరయ నెంతటివానికి నైన ధాత్రీ
గట్టికుడుపకతీటదు తుట్టతుదకు
మంటఁగలిసి సన్నిడువదు వెంటబడక
కాలచోదితమైనట్టి కర్మఫలము.

యశో—(విచారమున) ఇంక వేదాంతము గాకే మున్నదిరా నాయనా !

గీ. చెంత ధనమధికారమున్నంతవఱకు

మిగులఁ గన్నుమిన్నును గాన కెగిరిపడును

దైవకృప ధనమధికారితనమువోవ

నయ్యగారికి వేదాంతమంకురించు.

దత్తులకొత్తి నిల్వచుగాబోలురా నాయనా ? పద. నామాట విను. మాయిల్లా
లగు భార్యను వెళ్లగొట్టినవానికి మంచిదశ పట్టచురాబాబూ . నిభార్యయొద్ద
కేగుదముపద. ఇంక మన కదియేగొ.

ముర____(తల నూచి, యాలోచించుచుండును)

—————

న వ యు గ ము

చ తు ర్థాంక ము.

ప్రథమరంగము.

(ఎన్నికల దినము)

(బోడుబిల్లింగు. సామీప్యశలమెల్ల ఒనకోలాహలముతో, మోటార్లతో, బండ్లతో బ్యాండుమేళములతో, ప్రజాసమూహముతో, గ్రీక్కిరిసి యుండును)

[డాక్టరు లతీపు, వీరన్న పార్టీలు ప్రవేశము]

(కచ్చేరీలో లతీపులీలలు ప్రవేశము. బల్లమీద Ballad box ఉండును)

లతీ—(కంగారుతో) లీలా! సూత్రావు ఇక్కపోడుగదా!

లీల—ఏమో? ఏక్షణమున కెట్లు మారదరో! ఈయెల్లకు యెత్తులు గ్రహించుట కేరితరము? (ఆని రహస్యముగ నెద్దియో చెప్పును)

లతీ—సరే. తేకున్న ఓటు నీయడు.

(దూరమున వకీలురావు సూర్యారావుతో ప్రవేశము)

రావు—(సూర్యారావు చెవిలో రహస్యముచెప్పి) నేనెంచుకు చెప్పినో వినము. శెళ్ళుము.

సూర్య—చిత్తము. (ఆని లతీపు దగ్గర కగును)

లతీ—(ఆత్రమున) సూర్యారావు గారూ? దయసేయండి. మాట (లతీపు సూర్యారావుతో నిష్క్రమించి, మరల సూర్యారావుతో ప్రవేశము)

సూర్య—(కేబు సవరించుకొనుచు రావువైపుఁజూచి తలనూపును)

రావు—సెబాస్ మంచిది. (వారియొద్దనే యుండుమని సంజ్ఞ సేయును)

లతీ—సూర్యారావు గారూ! ఓటు యిచ్చేదాకా మీరుమావొద్దనే ఉండండిమారాజ్,

సూర్య—అట్లాగే. అనుకున్న ప్రకారం జరిగినప్పుడు ద గా బగుతుందా? వీరన్నకు తాగుమోతుజట్టు చాలా ఉంది. కూసిల్లగూడా చేస్తారు. అనాడు మీమేడ

దిగేటప్పటికి అతాత్తుగా కార్లోవేసి లాక్కుపోయారు. సమయానికి మిమ్మల్ని యెతుక్కుంటూ ఇప్పుడు వచ్చానా లేదా? నావిషయం మీరేమీ సందేహించనవసరములేదు. మిగతా మెంబర్లను గట్టిచేసుకోండి. వాళ్ళ బుద్ధులు మంచివిగావు. నమ్మించి గొంతుక కోస్తారునుమండీ. టయిమ్యుండి ఎలెక్షన్లు అఫీసరుగారు వచ్చేస్తారు.

లతీ—(కంగారున బిగ్గరగా) శౌదరి! రండి. రాజ్! దయసేయండి. ఇస్మాయిల్! జాఫర్! లామాఖాన్! ఓటర్లకు బులావ్;

[వీరన్న ప్రవేశము]

వీర—(సూర్యారావును జూచి తల నూచి కోపమున) మెంబరివి. మళ్ళీ సనువుతున్నోడవు. పెద్దమనిసినని నలుగుల్లో తలెత్తుతు రుగుతావు. ని సిద్ధిపైకారం బరి పాసే, నమ్మించి సివరికి సిటుక్కున సారిపోతావా? కాసి, కాసి. నేను పెళిడెంటునాక, జిల్లామొత్తంమీద, ఏసెరువుసళ్ళు తాగుతావో సూత్తాను గాదూ? ఆప్పుడే అయిపోయిందనుకోకు. నువ్వుచేసిన సామిద్రోవం కుడి డొక్కలో మెరుల్తోందిలే. నల్లగుండెల్లో నిద్రోతా. సూడు నాతమాసా. కాసి! కాసి. (యని మీసము చువ్వును)

సూర్య—(వీరన్న వైపుజూడక మెల్లగా) అనుకో. అనుకో, ఎన్ని అనుకుంటే నాకేం? అట్లు గాలికిపోతాయి.

వీర—(కోపమున జూచుచు) ఒయ్యాయి! సూర్యావ్, సూర్యావ్! (అని బిగ్గరగా బిలిచి) ఆ! సెయిసిక్కింది. పిలితే మాటాడతాడా? కాసి. మాటాడను, మాటాడను. సర్. తస్సాగోచూయా!

(తెరలో 11 గంటలు విసబడును)

వీర—(కంగారున) ఒయ్యాయ్! గోలి మిబ్బయ్యా. సుండు వోమయ్యా, మన్నెం కిట్టమ్మా. మన వోట్లందర్ని తీసుకురండి. ఆయ్యాయి, ఇంకా సూత్తా కూకుంటారెంటి? టైనయింది. (అని దూరముగనున్న వకీలురావునొద్దకేగి నమస్కరించి) ఈజెలక్సంతా మీలో ఉంది. మీరు లేకపోతే నేనింతమట్టుకు రాను. నిలమెట్టేరు. ఇంక నన్ను పెళిడెంటును సెయ్యాల. అంచులో ఉంది మీ సెమత్కారం. బాబోయి, మన వోట్లలో ఎవడు బంగం సేయడుగందా. సూసుకున్నారా? గాచ్చారం. అప్పుమాట వైభ మెరుగును, గుప్పన నవ్వుతారు. *

రావు—(గర్జమున) చక్రధనునివలె వకీలురావు జెనుకనుండ నీకపజయముండునా? సంఘాంపకుము. నిన్ను గెల్పించి పూలదండతో నూరేగించు పూచీ నాది.

వీర—(నవ్వుచు) ఓయ్. న న్నూ రేగిత్తారా పూల్లండేసి? మెణిండా పూల్లండలేసి. (యని పెద్దనవ్వునవ్వి) సీ త్తం. సీ త్తం. అంతా మీదే. సంచులు సంచులు గప్పేయిమంటే గుప్పేశాను. మీరేం గప్పలు బడ్డాగ్ నాకేం తెల్పు? నీల ముంచినా మీరే, పాలముంచినా మీరే. సామెరి సాచ్చిగా మిమ్ముల్నే నమ్ముకున్నాను.

[పోలీసు. డి. సూపరింటెండెండుగారు ప్రవేశము]

డి. సూ—(బిగ్గరగ) Silence. Election officer గారు వచ్చుచున్నారు. (అని యిటునటు అరుగును)

(రెండు పాట్ల వోట్లు ప్రవేశము. ఎదుగ చెరియొక్క కైపున నిలిచియుండురు. ఎల్లెను ఆసీసరుగారు ప్రవేశము)

డి. సూ—(బిగ్గరగ) Silence. (శాల్యాట్ చేయును)

ఎ. ఆ—(శాల్యాట్ చేసి కూర్చుండి కౌగితములు జూచుకొని లేచి) డాక్టరు లతీపు గారు చెయ్యిగ్రును వీరన్న గారు ప్రవేశించెంటువదవి కస్ట్రీలుగ నిలిచి యున్నారు. వాణికోట్లు నీయకలెంచిన వా రీశేపరుమీద, నాశేరునొద్ద X మార్కు పెట్టి ఏమీ వోట్ల నీపెట్టెలో వేయవలయును. (అని కూర్చుండును)

లతీ—(సూర్యారావును వోటువేసి రమ్మనమని ముంగునకుఁ వో)యును)

సూర్య—(ఎల్లెను నాసీసరునొద్దకేగి నమస్కరించి) కౌగితం, ఏదండి అయ్యా?

ఎ. ఆ—నీశేరు?

సూర్య—చిత్తం. నాశేరు సూర్యారావంటారు.

ఎ. ఆ—(వోట్లగల్గీప్టుఁ జూచుకొని, సూర్యారావును బరికించి చూచి) మీరెండులకు వచ్చిరి. మీవోటు Invalid అయిపోయినదియే (యని రికార్డుఁ జూచు కొనుచుండును)

సూర్య—(తెల్లబోయి యెరుగ నట్లు చూచుచుండును)

(వీరన్న పాట్లలో చప్పట్లు)

డి. సూ—(బిగ్గరగ) Silence.

లతీ-లీల—(నివర్ణవదనులై చూచుచుండురు)

వీర—(దూరముగనున్న రావునొద్దకు సంతోషముతో బరువెత్తి) ఎంతోడువయ్యా ఆచ్చర్యం, నూత్రావు కొంపదీసేస్తాడని నాగుండి గుబేలు గుబేలుమంటోం పాణాలు పాణాల్లో లేవు. (చేతులు జోడించి) ఎంతలో సెక్రం తిప్పే వయ్యామారాజా. ఆ. వకీలంటే మీరేగాని యింత బెమ్మాండంక యింత బెమ్మాండం యెళ్లులు ఎవరికుంటాయీ అంటూ!

రావు—(మీసము చుప్పుచు) వకీలురావు శక్తి తెలిసినదియా?

వీర—(చేతులు జోడించి) తెలిసిందిబాబూ? మీసెర్య నూస్తే గుండి గుబికిగుడి మంటోంది. మేమెంతేడ్చినా, బేమ్మనమారాజు బేమ్మనమారాజే. ఏసెక్ర తిప్పినా ఆమారాజే తిప్పాలి. ఆ తెలివితేటలు మావోళ్ళకి సత్తేరావు. ఎగి మడతారు. ఎంచుకు?

డి. నూ—(కోపమున వీరన్నను జూచి) ఏమిటి? ఆ యసందర్భ ప్రసంగము Silence.

వీర—నేను జట్టిసుపార్టీవోళ్ళి నాకేం?

నూర్యా— నావోటు Invalid అయినట్లు నాకేమియుం చెలియదండీ.

ఎ. ఆ—నీవు రిజిగ్నేషన్ చేసిచ్చితివి. చూచుకొమ్ము. (అని కౌగితము సూర్యరావుచే కిచ్చును)

నూర్యా—(కౌగితముం బుచ్చుకొని దొంగచూపు చూచుచు) ఈవ్రాత నాదికా? కాదు.

ఎ. ఆ—అది నీ చేవ్రాలుగాదా?

నూర్యా—(కౌగితముం జూచుచు) నాసంతకంలాగేవుంది గాని, నేను చేసియుండ లేదు. ఎవరో ఫోర్జరీచేశారు.

వీర—(రావుతో) ఏం ఎత్తు యెత్తించావయ్యా బేమ్మడ! సెబాస్. సెబాస్.

ఎ. ఆ—ఫోర్జరీ యెవరు చేయించినారని నీయుద్దేశము?

నూర్యా—చెయిర్మనువీరన్న గారే చేయించినారని నాయుద్దేశము.

వీర—(రావును జూచి భయమున) ఆయ్యో! నాకొంప దీశాడేటి గాకారం? ఆ. నేనేం యెరుగుదును? సెక్రం యెదురు తిప్పావేంటిబాబూ?

రావు—(ఊరుకొమ్మని సంజ్ఞ సేయును)

ఎ. ఆ—(ఆలోచించి) నీరాజీనామా నంగీకరించితివి. తగాయిదాయుండిన కోర్టులో దావా తెచ్చుకొమ్ము.

వీర—అయిన సౌగం ఆవగా, పైపెచ్చు శాస్త్రీలు. దావాలూనా? బాగుండెవ్వారం.
ఆడోళ్లప్పటికే మమ్మో పోతున్నారు.

ఎ. ఆ—(డి. సూపరింటెండెంటుతో) ఈసూర్యారావు నావలకుం బంపివేయుము.

డి.సూ—(సూర్యారావు నావలకుం బంపివేయును సూర్యారావు నిస్క్రమించును
(వీరన్న పాట్లలో కిరతాశ్శస్యులు)

వీల—(ఓటును పెట్టెలో వైచి వచ్చి యథాసానమున నిలుచుండును)

శాస్త్రీ—(ఓటు నిచ్చి (నిష్క్రమించును)

(ఓట్లందరు నొకరివెనుక నొకరు వోట్లనిచ్చి నిస్క్రమింతురు)

ఎ. ఆ—(తేచినీలిచిబిగరగ) ఓట్లు అయిపోయినవి. లెక్కపెట్టారున్నాను. డాక్టరు
లతీపు! చెయ్యిని వీరన్న! మీరిరువురు నాకిరువైపులనిలిచిచూచుచుండుడు.

(అని వోట్లు విభజించి లెక్కించి) డాక్టరు లతీపుగారికి 25 వోట్లు వచ్చి
నవి. చెయ్యిని వీరన్న గారికి 26 వోట్లువచ్చినవి. **Veeranna Bahadur**
elected as President.

వీర—(మహాసంతోషమున) ఈరన్న పెరిండెంటు గారికి శై. (రెండుసార్లుకేక)

(వీరన్న గారికి జయజయ స్వస్థులు. వీరన్న జట్టు వీరన్న గారికి కంచంబున(బుప్ప
హారములు వేయుచును. బ్యాండు ప్రోగును.)

వీర—(మహానందమున పూలదండలు దెప్పించి ఎత్తిన ఆఫీసరుగారికి, సూపరింటెం
డెంటు గారికి సమర్పించి. రావునొద్దకేగి) ఈమాత్రంతా మీది. మీదయ
వుండమట్టి నేను నెగ్గను. (అని మరియొక దండ రావుగారి మెడలో వైచి
నమస్కరించును) (బ్యాండు ప్రోయును)

ఎ. ఆ—(వీరన్నకు shake hand నిచ్చి నిస్క్రమించును)

డి. సూ—(వీరన్నకు shake hand నిచ్చి నిస్క్రమించును)

వీర—(ఆనందమున) నాకు వెల్తుకు ఆఫీసరుగారు. సూపరెంటు గారు కూడా
నేకేండ్లం యిచ్చారు.

రావు—(వీరన్న చెవిలో నుపదేశము)

వీర—(చేతులుబోడించి బిగరగ) నంబరందరికి ప్రేహితులందరికి మనివిసేసుకునే
నేంటంటే, మీఅందరి దయవొల్ల, నేను పెరిండెంటుయినాను గనక, నా
సంతోసం తెలపడంకోసం, ఊరేగింపు టీపార్టుఉంది గనక, చైనీసి
సందాల 4 గంటల్ని బిల్లింగుకొడికి రమ్మని పెరిండెంటుగారి సెలవైంది.
మీరందరు రావాల. ఇది నో పార్దన. ఈరన్న గారికి జయ!

(వీరన్న బహదరుకి జయ యను కేకలు)

రావు—(లీలా లతీపులం జూచి యొకసక్కెముగ) ప్రత్యక్షహృదయప్రోక్తితాస్మి తా ప్రభూతస్మయాపస్కార కరంబిత గుస్తంత్ర ప్రశమన ప్రజ్ఞాబల తృణీకృతా పరచాణక్యవతాగుండగు వకీలురావును జ్ఞాపకమంచుకొందురుగాక.

లతీ—(కోపమున) మావద్ద రెండువేలూ పుచ్చుకొని నూర్రావుచేత రిజిస్ట్రేషన్ పెట్టి స్టాప్! విలన్.

రావు—(చిరునగవున) These are all election tactics my dear friend.

వీర—లతీపుసాయీబుగారూ? సలామ్. (మీసము దువ్వును) కొనిపించినమందు లన్ని కొట్టేసి, సివరికి డావానేస్తావా? ఈరన్నకొప్పు మజా తెల్పిందా?.

లతీ—(అప్పుడేసంతోషించును. ఏపె్రిశిడెంటుగిరి నిల్వినప్పడు నూస్తానులే. కానీ.

రావు—(ఆలోచించుచుండును)

వీర—(రావునొద్దకేగి యానందమున) ఊరేగింపుకు దిరీ నేసుకోవాల రాకయ్యా బాబూ! ఏంటీ యాలోచన. (తనలో) మళ్ళీ యెవరికొంప దీడ్డామని ఆలో సిస్తున్నాడుకొమోసుబాబు.

రావు—(తనలో) తలచినపని కొంతవరకు నెరవేరినది. ఇక వీరన్న నొక చూపు చూడవలసియున్నది. ఇతడుమాత్రం సామాన్యుడా. లతీపుపార్టీచే No Confidence motion (తలనూచి) That ends this fellow. (ప్రకాశ ముగ) వీరన్న! రమ్మో.

(వకీలురావు, పె్రిశిడెంటు వీరన్న గాగు నిష్క్రమింతురు)

లతీ }
 లీల } (ఖిన్నవదనులై నిష్క్రమించుచుండురు)

లతీ—(విచారమున) లీలా? ఇన్నాన్ ఏక్ చెహతాహై ఖుదా ఏక్ కర్తాహై. ఇన్నాన్ గంసహే బేకనీనా సహాసకే షెర్మిందిసే. మాత్ బెహతర్ హై.

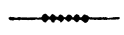
A man may survive distress but not disgrace. Disgrace is worse than death. ఇట్లా జరుగుతుందనీ, కల్లోనైనా అనోకోలేను. ఎట్టితలవంపూవచ్చిందీ? ఎంత దురదృష్టంపట్టింది! ప్రాక్టీసుమానిHospital కట్టివేసి, మూడునెలల్ నుంచీ, నాపార్టీని వీరన్న, వీరన్న పార్టీని నేను, దిగ దీస్తూ, వీరన్న 3 వేలంటే నేను 5 వేలని, నేను 5 వేలంటే వీరన్న 10వేలని, వోట్లు వేలం పాడించాము. ఎంత తెలివితక్వూ పనిచేశాను. ఈజూదాన్ని షెర్మీవద్దని యెంతమందిచెప్పినా విన్నానుగానుగదా. రోషంచేత, మారు

వాడీలవద్ద, రోజువారీవడ్డీకి తెచ్చి, సంచుల్ మీద సంచుల్ జల్లేసి పాపరైపోయాను. తెచ్చిన ఋణం ఆస్తిని మింగేసింది. (కన్నెరు దుడుచుకొనుచు) ఆరే. అల్లా. (అని నొసలు కొట్టుకొనును)

లీల—(విచారమున) Man plans one thing, God plans another. ఇరువుర మొక దుస్థిలోనికే వచ్చిమి. ఇప్పుడు విచారించినమాత్ర ఫలం బేమి! పోవు దమురమ్మ.

(ఇద్దరు నిశ్చమింతురు)

ద్వితీయ రంగము.

[గుక్కెణి పుట్టెనిల్లు. రుక్కెణి యాశీనయై ప్రవేశము]

రుక్కె — (విచారమున)

చ. మనములం బ్రేనుగల్గి, యభిమానముగల్గి, పరస్పరై క్యభావనములం బ్రొద్దువుచ్చుచుం బ్రవంచముఖంబుల ననభవింప, మున్నునికొని యెట్టినోములను నోచిరో? యేయిలువేల్పుఁగొల్చిరో ననుపుగ నేవ్రతంబుల నొసర్చిరో? పుణ్యసతుల్ ధరిత్రిపై.

(ఫిట్టం దలంచుకొని కన్నెరు విడుచుచు) ప్రాణనాథా? ప్రాణనాథా? నీ ముఖసందర్శనపుణ్య మీజన్మమున నాకు లభించునా? నీపాదకమలసేవాభాగ్యము మరల నాకుం బ్రాప్తించునా? నీదరహాసకందళితమృగుమధుగోక్షులు విని యానందించు నుదినంబు లీభవంబున నాకుం గలవా? నీతోడి సంసారసుఖము నేను పెట్టిపుట్టలేదా? నిన్నే ధ్యానించుచు, నీనామస్తరణంబొనర్చుకొనుచు. దరిగానరాని భవద్వియోగాంబురాసిని మున్నులిడుచు నాథా! నాథా! నాథా! యని నీకొరకెంతికాలము పలవింతును, నీనన్నిధినుండి నన్నాళు త్రెక్కికోడంట్రొకి మనుభవించుచున్నను నీయనురాగంబుచే నించు కయు గట్టమనిపింపలేదు. ఎన్ని యమబాధలు వడుచున్నను, నీదర్శనాప్తచే బాధలుగ గన్వింపలేదు. నీవియోగముచే నాశీవిత మిప్పుడే మహాబాధకరముగం దోచుచున్నది. నీవియోగంబుచే నాకీ పుట్టెనిల్లు యమకూపంబుపగిడి

గన్నట్టుచున్నది. (కన్నటిం చుడుచుకొనుచు) మీయమ్మ ద్విత్తీయవివాహ మొనర్చినదని వింటిని. ఆభార్యతోగూడ నకు వియోగము సంభవింప వలయునా? సకష్టసుఖంబులు జూచువారులేక మనస్సున నెంతగ దిగిగుళ్ళు చుంటివోగదా? తల్లితోనైన మాటాడుటకు సిగ్గువడుగువు. నీమననెరింగి, నీ యిట్టోపచారంబు లానర్చు వారవరు? ప్రాణనాథా! ఎన్నటికైన నా కండ్లబడుచువా? పరమేశ్వరా! పరాత్పం? పరవనితాపరాస్మృఖు సత్యభాషణు, సదాచారనిరతు, సాధుశీలు, మాతృపూజాతత్పరు నాలెపక్షుల మను, నాధర్మను నాకెన్న డనుగోపింతువు!

[ఋక్మిణితమ్ముండు సుబ్బారావు పక్కతో ప్రవేశము]

సుబ్బా—(ఆశ్చర్యమున) అక్కయ్యా! యింతగారు డాక్టరులీల మహమ్మగు డాక్టరులతీపును బెండ్లయాడినదట. అతిండు ఎత్తెక్కిమ్ములో పోలికలంబుగా నిలిచి, యోడిపోయినాడట.

రుక్మి—(ఆశ్చర్యమున) ఏమంటవి? ఏమంటవి?

సుబ్బా—(పైమాటలే గురి జెప్పను)

రుక్మి—ఎక్కెట్లు తెలియవచ్చినది?

సుబ్బా—పక్కలో బ్రదురింపబడినది. ఇదిగో చూడుము. (అనిపక్క)కినిచ్చి నిష్క్రమించును)

రుక్మి—(చూచుకొని యాశ్చర్యమున) డాక్టరులల, మాయత్తగారి. (యని మరలఁ జూచుకొని) మాయత్తగారే. (పక్క)కిం జూచి) డాక్టరులతీపునా మేము (అలోచించి) తరచు మాయత్తగారితో మాట్లాడుటకు వచ్చుచుండెడివాడు. (ముమ్మపై వ్రేలిడుకొని) వినాహమా? ఆయ్యయ్యో! నాలుక యేగ్య రాశియు, రెండవకోడలివంటి నవనాగరిక తొనంపన్నయు నచ్చని విగుషిమ తల్లికి మతాంతరుఁ డెట్లు నచ్చెనో? (యని శరణింప మొనర్చి) దూరదృష్ట లేక యెంత తెలివితక్కువ పనిచేసినది? (అలోచించి) కలతీపుప్రవేశంబు పదవిక stand అయి యోడిపోయినాడట. మాయత్తగారి స్తయంతయుఁ బోయియుండవచ్చును. ఆలేమిలో నమె కౌపురి మెన్నాఁగ్యు నెన్నిను. ఈమె స్వాతంత్ర్యప్రియులు. పట్టుదల, ముంగోపము వాదిచ్చి. ఈవివాహ ముతో నామె జీవిత మేమైపోవునోగదా? (నర్తం దలంచుకొని) ప్రాణ నాథా? (విచారమున) ఈవల భార్యవియోగము. ఆవల నవమాసకరిం బగు మాతృవియోగము. అయ్యో! హృదయంబున నెంతగురిపిల్ల చుంటివో గదా? జీవితేశ్వరా? చివరకకొకచైత్రవా

సీ. అలరుదోయింటనే సహరహ మర్చించు
 మాలక్ష్మీశిరసు సేమంతిపూలు
 చిలుబంతిపనుపాడి యెఱిగినిచ్చలు సేయు
 దివ్యసాపిత్రీసతీవ్రతంబు
 కడవోసిభక్తి మంగళవారముననోచు
 కడుపుచల్లనితల్లి శారినోము
 శిశికి షాజూటుఁ బూజలు సేసి నాల్జలు
 శివరాత్రీ నుపనసించిసఖలంబు

గీ. భవ్యకృపఁగాచుఁగాత మత్ప్రాణనాథు
 సరిమనయఁ జూచుగాత మత్ప్రాణనాథు
 పాలసముసేయుఁ గాత మత్ప్రాణనాథు
 నైభవసనాథు గుణసాథు ప్రాణనాథు.

(నిక్రమించును)

న వ యు గ ము

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము.

[డాక్టరు లతీఫు గృహము. డాక్టరు లీల ప్రవేశము]

లీల—(కూర్చుండి విచారమున) ఆయ్యో? నానిరంకుశస్వేచ్ఛావృత్తి చివరకు నాకెట్టి విషమస్థితి జేకూర్చినది? నాధనమదోన్నతత నాసుఖజీవితము నెంతలో దుఃఖ మయిన బానర్షి మెగువువలె నదృశ్యమైనది? నివిష్యత్ఫలాఫలంబులనారయ కుండఁ గండ్రకుండ్రనయోచనగర్వ మెంతపని చేసినది? ఆహా! ఆహాహా!

చ. అలమిన స్వైరితాబలిమి సన్యకులస్తుని చెట్టవట్టి, స
త్కులముఁ ద్యజించి, బంధువులకు న్వలియె, యపకీర్తి కిక్కయై
కలధనమెల్లఁ బోవిడిచి, కత్తులబోసకిఁ జిక్కినట్టి యి
చ్చెలి కవనన్నచేతనకుఁ జేకురకున్నె? దురంతదుఃఖముల్.

[వేదనాపాదు డాక్టరు లతీఫు ప్రవేశము]

లతీ—(విచారమున దనలో) రంగ్ దేతీహై హినాపర్తల్ వేసీన్ బానికబాద్ అల్లు ఆతీహై. బసర్కూ తోకరేన్ ఖానేకేబాద్. When poverty comes in at the door love flies out at the window. It is easy to conceal wealth but difficult to conceal poverty. (లీలం జూచి బామలు ముడిచి యసహ్యదృష్టితో) ఎప్పుడూ తగాదా యేమిటా గండర్ గోళం. ఈపెండ్లి వద్దని యెంతచెప్పినా, నామెడలువిచ్చి గోటిలో దింపావ్. గోటిలో దింపావ్. నిన్నూ పెండ్లి చేస్తున్నాం దూకా హిందువులందరికీ ణోపంబుట్టి నానొద్దనే రాకుండా కట్టూగట్టినారు. నిఖానేయలేదని కులం బాళ్లు నన్ను వెలివేశారు. నికులంబాళ్లు నిన్నూ వెలివేశారు. రిఫారర రిఫారం

అది ప్రోత్సాహించేస్తే రిఫార్మర్లు యిప్పుడు పలకరించరు. ఏ ప్రోత్సాహించే Elections లో దిగి, ఆస్తి పోగొట్టుకున్నా, ప్రాక్టీసు పోగొట్టుకున్నా, సఫాహోగయా. దరిద్రంపట్టుకుంది. (ఆలోచించి) నాకర్థంవల్ల నేను చెడి పోవడం గాకుండా, నిస్కారణం, అమాయకుడగు వీరన్నమీద, రాష్ట్రతంత్రాల్లో బడిబోయి, నాపార్టీ మెంబర్ల చేత No Confidence motion పెట్టించి, ప్రెజిడెంటుగిరి కక్ష గట్టిపడదలాగించా. ఈ ప్రెజిడెంటుపదవిని ముక్తికొని ఉన్న చేర్మన్ పదవికి రిజిస్ట్రేషన్ పనిచిచ్చి, రెంటికి చెడి, సాపర చివరకు కాల పొలాలనున్న గుంటున్నా డావీరన్న (కోపమున) ఆందరు సాంజైపోవుటకు నీచే కారకురాలవు విల్ రావు మాటల్ విని, పెద్దకోడల్ని గెంటేశావ్. ఏమందూ నేనూ నెగ్గుతానూ? ఏసాతంత్రం, ఏపెంకీతనం, నిన్ను వదలు. నామాట నీకు లచ్చ్యంలేకు. ఏదారింది నాదారి నాది. ఈ దరిద్రంతోడూ యీ బాధాకూడా యెట్లా బరిచేది? ఒక్కక్షణం నివు నాయెట్లో ఉండరాదు. నాయెట్లోంచి లేచి పో. పో. (యని నిస్కమించుచు సురలివచ్చి) ఏగోకుట్రా చేస్తున్నారో, లేకపోతే వకీలు రావ్ నావీధిలో గోజూ యెంక్కు తున్నామా? ఎప్పుడైనా వచ్చాడా? (యని నిస్కమించుచు) This sort of modern educated woman is like a bad photograph for she is under developed & over exposed. (సంఘ పటపట గొరుకుచు మండిపడుచు నిస్కమించును)

నీల—(విచారమున నాలోచించి కలనూచి) ఇది నాస్వయంకృతాపరాధముగాని సతప్పాపంతయులేకు.

గీ. సంఘసంస్కారిణీనటంచు సంస్థలెల్ల
 మెచ్చునని పెండ్లియాడితి మ్లేచ్చునకట !
 జతపడునె ? పరస్పరగుణాచారవిధులు
 అన్యకులదంపతీయోగ మస్థిరంబు.

స్త్రీసంఘమునకు మార్గదర్శినిం గావలయునని, B.A. ప్యాసయి డాక్టరీ ప్యాసయి, చివరి కెట్టి దుష్టనిదర్శనముం జూపితిని. ఆహా! రావు తంత్ర మహిమ యీదాంపత్యధ్వంసనమునకుం గూడ గారణమైనదిగదా? (దుఃఖమున) ఈలతీపు నన్నింత యవమానపరచునని స్వప్నమున నైనఁ దలంపలేదు.

చదివిన చిగువెంత నిరగక వై నది? ఆహా! నాకెట్టిగతి పట్టినది? చివరకు నాజీవిత మెంత హాస్యాస్పదమైనది? (పొంగి పొరలివచ్చు కుఱమున) ఆగర్భశ్రీమంతులకడుపునబట్టి, యాగర్భశ్రీమంతుల యింటబడి, మహాశ్వర్యభోగంబు లనుభవించుచున్న దానికెట్టి పుణ్యం సంప్రార్థించినది? ఇట్టి నింద యిట్టి పుణ్యం, నానొసట నుండుటచేతనే గాబోలు, Professor రూపవంతుడు, నగు భక్తి యాకస్మికముగ బాల్యముననే మరణించెను. నా యట్టి స్వతంత్రతలకు నీచావకాక భోగావకమునా? కొడుకునకు మారుగా గన్నులకగుకొనుచు, గడియగనుపింపనున్న నల్లాడు యుష్మతురాలగు నన్న గారిని నిరాదరణమొనర్చితి. ప్రోహమొనర్చితి. అత్తమామల నుసుగుపెట్ట రేమిడ్పించిన కోడండ్రకు గుణిగాక స్వస్థ కర్ణనా? కడుపునబట్టినకొడుకు కంటె మిన్నగం ప్రేమించు దత్తపుత్రుని ప్రోహమొనర్చి. యాకపట న్నేహితుల. యీగోముఖవ్యాఖ్యముల. ఏవయోముఖవిసమంభముల. నమ్మి. యాస్తివంతయుం దగులపెట్టి, యావస్థము నాజీవమున నుసుగుమనియుఁజించు నట్లుండ నిట్లుం బండ మంచము నుటకు దిండి. తేనిభిక్షకునిగ నొనర్చితి. కలిస్సయాపుడగు వకీలురావు మాయావాగురంజికి. మహాపవిత్రతయగు కోడ లిని నదింద్రోయించి, కొట్టిపెట్టి యన్న హారములు పట్టెంపక, తుదకుం జిత్రాంగివలె గనబటనాటకమాడించి స్వస్థ కెడబాపుజేసితి. ఇంతకంటె మహాపాప మెద్ది? మహాఘోర మెద్ది? పెండ్లిండ్లమీదం బెండ్లిండొనర్చి కోడండ్ర యుసుగు బోసికొనిన, మదోన్నతలగు నల్లకాసాపఫలితమెక్క డనో గాగు బ్రతికియుండగనే కన్పించితిరును. చనువుకొనిన యాడుదికను పడిన వెంటంబడి నిరుగు యంగుడుగుడుపులు స్రియమిత్రులపగిగన్నించుచుం జివరి కన్ని విధముల జెరుపుచుగదా? ఎంతదూరద్భ్రష్టి తేనిదానయైని? ఎట్టి యాలోచనావిగహితయై. స్వగులస్తునికైన వివాహమొనరుకొనక పోయి తినిగదా? కులస్తుడే దొగుకకపోవునా? సంఘము వట్టిపోయినదా? నా యావనమద మెంత చేసినది?

చ. కులము నశించె, గౌరవముగూలెను, సంపద వోయె, శీలమా తొలగె, దురంత దుఃఖదశదూకొనె, సైన్యరనిహారవృత్తికిన్ ఫలిత మిహంబునందె గనుపట్టె ధర్మాలి నాదుజన్మ ని ష్కలము విషంబుద్రావి బలవన్మరణంబునఁబ్రాణమీగెదన్.

నా కుప్రవర్తనమునకు మరణమే గాని యుజ్జ్వలము. సర్వాశయములుచెడి, యవమానమునకులోనై, దారిద్ర్యమునకు గులాడుచు ఏబ్రతుకు బ్రతుకుటకంటె మరణమే యుచితము. చేసిన ద్రోహము గాని తెంచులకు? (యని లేఖ వ్రాసి) హా! కా! ఈ కుప్రముంగొనిపోయి, మామురళీధరుని కిచ్చిరమ్ము. (అని యుక్తము నావలకు విసర్జించి కుంభించుచు) రుక్మిణీ! నా యట్ట యత్తల మరణానంతరమే నిబోధన కోడండ్రుకు సంసారసుఖము. (అని చెంగుననున్న విశ్వచార్లముద్రింగి గ్రుడ్లు తేలవైచి, పడిపోయి, మరణావేదన యనుభవించి. మరణించును)

దిగ్గతీయరంగము.

[ఒకసంగు. వకీలుగావు ప్రవేశము]

గావు—(బేవు బేవని త్రేన్చి విచారమున) ఆహా! పుస్తకములపెట్టుబడి డబ్బునకు వడ్డెరుగ గిట్టుటలేదు. ఎట్లగుస్కాలము వచ్చినది? ఏకొంటుకమీషనుపోను వచ్చినక్రమిసలుకేసునకు తోమ్మిదణాలు ఫీజు. ముందు మాపు లేక యెరుగి న్నొక మా లోబింపక బోనిపోని కక్కించినసాక్షి నెల్ల నధికారమున్నదని యుకక తేకక ప్రశ్నలుచైచి యాగొంబించుటచే నందరు విరోధులై చివరి కా నిట్లులుగూడ ముట్టుకున్నవి. ఎలెక్షనులో రొరికిన డబ్బుంతయు మధుసాన దుర్వ్యసనాగ్ని కొహుయై, దుర్భరాజీర్ణిలోగ పీడితజీవచ్ఛవంబనై, యే డ్దణంబున కెత్తణంబు ప్రాణప్రయాణసమయమే తెంచినట్లు భయం బుడ యించుచున్నది. ఆహా! (బేవని త్రేన్చి పశ్చాత్తప్పుడై)

గీ. ఆయురారోగ్యధీశక్తి నడహరింప
గడనమింగుచు నాస్తినిఁ దుడిచివైవ
నాలుబిడ్డల దారిద్ర్య కీలనేర్చ
బ్రాంది, పిస్తీ, స్పృంఛతివారమేశ.

న్యాయనాదిసోదగులారా? ఈ మూరనున్న మూరందరు జితేంద్రియులు. మూరందరు ధన్యవంతులు మఖ్యముగ నెంచక, నీయ న్యాయము, కృతజ్ఞత,

పరోపకారము, సహచారము గలిగి ప్రవర్తించు విద్యార్థికులు. నేనును మీవలె విద్యార్థికుడనయ్యు, సద్గుణావస్థంబొందిన యవివేకిని. If we subdue not our mean passions they will subdue us. Man without selfrestraint is like a barrel, without hoops and tumblers to pieces. When drink enters wisdom departs. Whisky hath drowned more men than ocean. To day it is our pleasure to be drunk and it would be our queen for ever. What India needed to day is self control but not birth control.

(బజారునకుఁ బోవుచుఁ గూరలబుట్టఁ జేతఁబట్టుకొని వీరన్న ప్రవేశము)

వీర—(చిరునగవున) ఒకీళ్లు సంచులటూరెంటి బాబూ ?

రావు—Ex. President గారి దర్శనముదొరుకునని. (బేవని త్రేస్తును)

వీర—(విచారమున) బాగున్నారాబాబూ ? సాలాకాలమైంది సూసి.

రావు—(విచారమునఁ దలనూచి) ఇప్పటి కిట్లున్నాను. ఎక్కడనుఁచి యీరాక?

వీర—(విచారమున) ఇయ్యేళ్లదాకా పొలంపన్నెంది. బజారుకెల్లన్నా. కొంపంతా రోగాలు రొచ్చులు. నాబతుకంతా నీకొగ్గావుంది. ఏం సెప్పను?

రావు—ఎలెక్షను తాలూకు బ్యాండు మంగళ్లు బళ్లవాండ్రు, కిరాయిబాకీలకు నన్ను బాధించుచున్నారు. ఆవికూడ లేదనిపింపరాదూ ?

వీర—(ఆలోచించి యాశ్చర్యమున) ఇదేంటయ్యా? ఆసెలెక్షనేజెంటు నాటకాల నాగన్న కప్పుడే, ఆసామ్మంతా యిచ్చాశానే. ఇంక బాకీయేటి గాశారం?

రావు—అందలేదు.

వీర—(కోపమున) కొట్టేశాడుగామోసు. దొంగమొగం అదూ. పుల్టాపుల్టామంటా ఇసం ఓడ్డావుంటది, పూజారిమొగం. దొంగనాకొడ్కు. ఇల్లా యెంతమంది ఋణాన్నిబడుంటాడో ?

రావు—గీ. డాఫరుం ద్రాగుబోతు తుంటరి దళారి

బండ మొండి శిఖండి దివాలకోరు

నాటకాల నాగన్న పింజారి పలువ

యెవరి గొరుగక యనుదినంబెల్లు బ్రతుకు ?

ఎట్లయినను బాకీ యాయకతప్పదు,

వీర—(కోపమున) ఆ ఏంటీ? ఎలెక్కనై యెంతకాలపైంది? ఇదెప్పుటిబాకీ. నేరుమేనుద్దోగానికి నేతులార రిజిగ్గేసం యిప్పించావు. పెళిండెంటు గిరికినిల మెట్టించావు. అపక్కనా యీ పక్కనా, రెండునేతులా దోసుకున్నావు. సూర్యపునేత రిజిగ్గేసంయెట్టించి, సివరికి సాయీబుని, నన్ను సవరం నేకావు.

గీ. డబ్బుకోసరం జల్మించి, డబ్బుకొరకె
బతుకునుంటివి, డబ్బె నీప్యాణదనము
కోసిసూసిన తే దిసువాసబుద్ది
నోరుదేరుతువు డబ్బునకేరికై న.

మీకుమట్టుకెం దక్కిందయ్యా? ఏదక్కిందీఅంటా?

రావు—కోప మెండులకు? చివరకు ఏవే నెగ్గివిగదా!

వీర—(విచారమున) తంత్రాలెట్టి, సాయీబుస్యానీనేత నోకాంపిడెన్నుమోసనెట్టించి, నన్నుడలాగించి సివరికిగ్గి కోరట్లు యెక్కించావు. నమ్మినోణ్ణి నన్ను సామిద్రోవం జేసి పకీర్ను జేశావు. (దుఃఖమున) అన్నీతకాలులేక పెల్లం పిల్లలతో నజీవాని కుసూరుమంటా యేడుతున్నా. ఆపెళిండెంటుగిరి డాడి మోకిపోతే, ఒక యెలుగుఎలిగేవోణ్ణి. ఆ ఒకయెలుగులిగేవోణ్ణి. పుట్టినోణ్ణి పుట్టినట్టు మిగిలాను. ఇప్పుడు నాకాడేముంది? ఎంత అత్త ఎంత అత్త.

సీ. గోసెట్టి మాబాబు కూర్చి యిచ్చినడబ్బు
బట్టొట్లమొగాన బెట్టినాను
ఆడవోళ్లు పిడకలమ్మి దాసినసొమ్ము
మోటారుల యెదాన మోసినాను
మాతాతగొన్నట్టి మాన్నాలు తెగనమ్మి
పెద్దవోట్లకు కర్నుపెట్టినాను
పాడినుండపరాబు పరభారికొదిలేసి
మెంబర్ల కెల్లను మేసినాను

గీ. అయిన సుట్టాల దీపాల నార్చినాను
ఎంతో గొప్పొడనగుదునం చెంచుచుండ
గొసకు నోకాంపిడెన్ను నాకొంపదీసె
యెందుకెల్లిత సం చిప్పుడేడ్చునుంటి.

ఎనకటిరోజులు తల్పుకుంటే కడుపు నవనరం అయిపోతుంది. అంత అస్త్రీ
 నీదాగా పోయింది. పాలికాపోళ్ళు పిలవడానికి బిగువొక్కటి మిగిలింది.
 బాబూ ? మిగునేసిన జోగిని. నెలక. ఎత్తామరి. చూడాలాచ్చేయేలయింది.
 (అని నిష్క్రమించుచు) నేహీతులంతో యినండబాబూ ? ఇనండి.

నీ. పంతాలకోసమై బాంబుల నగలమ్మి
 ఆ వెలకన్ను జూద మాడకండి
 గొప్పలకోసమై కొండ్రల తేగ సమ్మి
 యే జెంటు సై తాస్తి కివ్వకండి
 పనవులకోసమై బ్రాంకి న స్సెలుడెచ్చి
 స్ట్రెస్సె సగలెట్ట బరలకండి
 డబ్బుకోసము రొంటి డబ్బులంచాలతో
 మెంబరు దొంగల మేపకండి.

గీ. బాపనోళ్ళకు సెల్లును బ్రట్టలుయిన
 మనము కలయి ర్తి యిడిసిన మారలేము
 అనుబవము మీనా సెప్పితి అమ్మతోడు
 రాక్షడి వెలకన్నులకు నైతులార!

(నిష్క్రమించుచు.)

రావు—(విచారమున) నిశ్చయము. నిశ్చయము. నా పన్ను గొప్పమాడు, నీట చేతుడు,
 నమాయకుడును నగు పైతలు. ఎత్తెనులలోనికొకంక. పట్టెకలపైచి, యాస్తి
 నమ్మించి, యీదుస్థికింకెచ్చిన స్వలాచాని నేనే. అనిని గొప్పమం
 జూచిన నాగుండెగాఢ పరగుచున్నది. (అలోచించి) అహా ! దుష్టస్వభా
 వుండవై యెట్టి కృత్రిమవిధానమలకులోస్తని. ఆమాయకుగాలు, నిమ్మి-
 లంకహృదయయగు లీలను నామి నేననుసీటుననిలిచి. అల్ల ఎత్తెనులలోనికిం
 కంపి యెన్ని విధమలనో యా మెను క్రోహ మొనర్చుని. ఏగడకుబోని,
 యుత్తమపురుషుండగు డాక్టరు లతీపుయొక్క యభీకృతి సహింపలేక,
 మాయానాగురంబడదోగ్రీ చేతులొగ పరీగును నేసినని. తీలా లతీపుల యను
 రాగనాంపత్వ్యింకనమనకు, తీల యాకొలమరణమనకు నేనే కారకుడను.

నేనే కారకుడిను. కుక్కడు, స్వామిద్రోహుడ. కృతఘ్నుడు. ఆద్రోహము నకు ఆమోసము నకు నా కట్టి గా బట్టనన్నకోదా? స్వలాభవాంఛ నాచే నెట్టి నీచకార్యంబులు నేయించినది? ఎఱుసాపలు న కొడిగట్టించినది? ఎంత యపకీర్తి చెచ్చినది? ఆహా?

సీ. తోడివారలు దినుతులు గొట్ట డబ్బెల్ల
వీస్కీ గొదాముల నెచ్చు బెట్టి
ప్రబలు సీసీ యన వ్యభిచారయై పురి
యింటిని నొంటిని మంటగలిసి

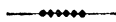
అన్యార్థకాంక్షచే నంగుడు దుడిపియై
పచ్చీనికొంపల బాడు సేసి
ఋణదాశి లిరుప్రొద్దు లింటిపై బడుచుండ
మరి దొంగరికపు బరువు నెట్టి

గీ. వాసిచెడి, పగడంగి ప్రాక్టీసుబోయి
నూయ, ద్రోహమ్మ, గుర్రు దుర్మార్గవృత్తి
నా సమములుగి బ్రతుకు విద్యాధికు సకం
దుట్టకునకిట్టి దుగిస్థ బట్టుగాన.

(నాచేసిన కృష్ణమిల కిన్నిటికీ... మనదాగుణము. మనాభాగము, ఆ ముక్కుచేడి పంటల వియోగము. ఆరుమ్మట యమా ముసులము. శోరులేనిది. స్వమతివలన నాగిగర్భనిబద్ధహృదయు. నిరుపమానప క్రతపవిత్ర సాహస నారత్ర. ఆసాధ్యత సాధ్యమిట్టి. స్వలాభకాంక్షావిస్మరిత సాపహృదయుం డైన యుక్తకోదాద్రుషి స్వర్ధంగిల్పించి, మక్త్రణీకాంతమత్తల కాపురముం బాడుకేసి, యాయనురాగి సంపతుల దాంపత్యంబున కంఠిరాయంబుగిల్పించి, యాసక్రతి యుసుగుబోసికొండటని. ఆదారుణవర్ష నిఘ్రుమజాజ్వల్యకరాళ కీలాసదృశంక్షే నాచ్యుదయాలయలును పటాసంపలుగి ఖేదించుచున్నది. శతధాభిన్నముగి భేదించుచున్నది. శుక్ల్య-ంధనకహ్నికీలవోలే నాహృదయ గుణాగమును దహించుచున్నది. (యని శరణీమం జూచుకొనుచు కింగారున) ఆహా? ఏమిది? నానగర్వవయవంబులు నిజబలవ్యాతంబులై, నిస్సారంబులై

స్వాధీనతావిరహితంబులై, సద్యోవిపత్తునెద్దానినో స్ఫురింపజేయుచున్నవి. నిష్పముట్టికొనిన పొక్కకమానదు. చేసిన పాపఫల మనుభవింపకతప్పదు. (యని యాలోచించి)కాని యారుక్మిణీసతీమతల్లికడకేగి తుమార్పణవేడుకొని నచో కొంతవరకు నాకు మనశ్శాంతి చేకూరును. సాపక్షయంబగును. (అని నడువలేక నడచుచు) అపతివ్రతాసందర్శనంబున కరిగెదగాక. (భయపడుచు, దీనవదనుండై మెల్లగ నిష్క్రమించును)

తృ తీ య రి ం గ ము.

(గుక్మిణీపుట్టినట్లు. వృద్ధురాలగు యశోదచేయి బట్టుకొని ముసళ్ళీధరుడగు వీధిలోప్రవేశము)

ముర—(విచారమున)

చ. పరమపతివ్రతామణిని భార్యను, మాతృనిదేశబద్ధుండై పరమతిబారద్రోలి, పరివాదమునొంది, ద్వితీయపత్నినిం బరిణయమాడు పాతకుని భాగ్యమువోదె? విపత్సరంపరల్ పరిగొనవే? ప్రపంచము ద్విపాత్పశువంచు దలంపకుండునే.

యశో—(విచారమున దనలో) మానాయన తెలియనివాడా? అన్నిధర్మములు తెలిసినవాడే. గ్రహచారము. గ్రహచారము. (ప్రకాశముగ) పదరా! ఇదియే నీయశోదవారిల్ల. పదరానాయనా? పదరా? అడుగపడుకున్నదేమిరా? చేతులకు వొణుకుం బుట్టినది. లేచిన కూర్చుండలేను. కూర్చుండిన లేవలేను. మృత్యువు నీడగన్నట్టుచున్నది. అంతయు నుడిగినది. అగడియకొసము కని పెట్టుకొనియుంటిని. నాయనా! ఉన్న భార్యనువదలి పెట్టుకొని, యూపిరి లేని ముసలిదానను నన్నెంత కాలము చంపెదవురా?

ఉ. ఎద్దడినీళ్ళు, బిందె బుజేమెక్కదు. ఎత్తినదగ్గు. బావియుం బెద్దది, చేదలాగ వెనువెన్నున జోటుదయించు, సత్రెసర్ ముద్దగు, వార్చినంబలుకు, ప్రొయ్యసెగంబడలేనశక్త. నీ పెద్దతనానవండి తిను పిండము పిండనమానమారయన్.

మర—(చుట్టమునఁ తలనూచి) బామ్మా! నిశ్చయమే. నాతల్లి మరణించుచు వ్రాసి పంపిన లేఖతో, నాయొనర్చిన ధర్మపత్నీ ద్రోహము సర్వము గోచరించినది, ఆమరణాంతము నాకష్టసుఖములకుఁ దోడు నీడయై, యుండునని యగ్ని సాక్షిగ బాణిగ్రహణం బొనర్చిన నాయర్థాంగ లక్ష్మిని, నావంశము నిల్పి యీ సంసార సాగరముం దరింప నాకుం దెప్పయై వచ్చిన ధర్మపత్నీని, వంచించిన మహాద్రోహిని. నా సాపకృష్టిచే, నా గాలిచే, నా పవిత్రవస్తుని నపవిత్రగ నొనర్చుటకు నా శరీరము కంపించుచున్నది. నా హృదయము నీరగుచున్నది. నా కౌఠ్య తేలి పోవుచున్నది. ఏ మొగము శ్లాఘకొని యా శాంత స్వాంత పవిత్ర ముఖాబ్జముఁ జూతును. అదియునుంగాక.

ఉ. ఆస్తి ఋణాగ్ని దగ్ధమయి, యల్పపునింద తలం ధరించి, యభ్యస్త కలావివేక యశమారడి వుచ్చిన యల్లునింబ్రయో పాస్తిని గౌరవించుదురె! బావయు నత్తయు, బామ్మా! నీకు చా దస్తము ద్రవ్యబాంధవులు ధాత్రి సమస్తజనంబు లారయన్.

ఈయరుగుమీదఁ గూర్చుండెద. (యని పైకిఁ జూచి యాలోచించి తలనూచి) బామ్మా?

ఉ. ఎట్టి ధనాధ్యుడైన మది నీషడహమ్మతిఁ బూనఁగూడ దె వ్వుట్లనుఁ జంచలచపలభాగ్యము నమ్మునుఁ బుట్టి కట్టెలం బెట్టెఘదాక నొక్కగఱి నెళ్ళదు కాలమటన్న సూక్ష్మ లీ చెట్టులనీడ జ్ఞాపకముఁ జేసెడి మాదృశమందబుద్ధికిన్.

(అని యింటి వీధయరుగుమీదఁ గూర్చుండును)

యశో—(నిశ్చయమించుచుఁ దనలో) ఆత్మవారిపేరు వినబడిన, నెంత యై. పి. యల్లునికైన తగని యభిమానము తగని టెక్కు తల కెక్కును. (కొన్ని యడుగులు నడచి) ఈదత్తపుత్రుని శోకము నాపాలబడినదేమిరా దైవమా!

(యని యశోద నిశ్చయించును. తెర నెత్తుటతోడనే పూజఁ జేసుకొనుచు

రుక్మిణి ప్రవేశము)

రుక్మి—(నిమిలత నేత్రయై భగవధ్యాన మొనర్చుకొనుచుండును)

(యశోద ప్రవేశము)

యశో—(కన్నీటిం గుడుచుకొనుచు) ఏజీవితము న కెన్ని పొట్లు వచ్చినవేత్తనీ! నా గృహాలక్ష్మి ఏతోడనే తొలగిపోయినదే మామా. (బోగున దుఃఖించుచు) చింటిపిల్ల, నెడపిల్లగనిపెంచు ఏడులాఠి పూజలు పురస్కారములతో దినములు జెట్టబుచ్చుకొనదుంటివాత్తనీ. ఎన్న కష్టములకచ్చిననేమామా (యని కన్నీటిం గుడుచుకొనచు డును)

రుక్మి—(కండ్లు తెగుచును)

యశో—ఆమా గుడ్డిణితనీ? (యని దుఃఖించును)

రుక్మి—(తెల్లబోయి చూచి యానవాలుబట్టి దుఃఖముతో బింగగ) ఆమ్మమ్మా? (యని బోగున దుఃఖించుచుం గొంగిలించుకొని బింగగ) ఆమ్మమ్మా? నేను బిత్రికియండగనే నన్ను నూడవచ్చితివా?

యశో—(దుఃఖించుచు) ఔనుత్తనీ? నేను బ్రుకియుండగనే నిన్నుం గండ్లారం జూడవచ్చితి. మీపవిత్రతానురాగదంపతుల చేసికృతో గర్భతుల నొంకుటకు వచ్చితి.

రుక్మి—(బోగున దుఃఖించుచు) ఈగురవ్వుల వంతురాలి కీసాపాశురాలి కీసాన్మున నట్టి సుకృతముగలరా ఆమ్మమ్మా! ఏకాపురము బడ్రోచి నో. యేయను రాగదంపతుల కేసాపాశునో. యాఫలం బిస్సు డనుకొనించుచున్నాను.

(ఆని బోగున దుఃఖించును)

యశో—(రుక్మిణి కన్నీటిం గుడుచుచు) అమ్మ? దుఃఖంపకుము. ప్రహస్థికికంజంద్ర మతీదమయంత్రాగి సతీమత్తలతే కట్టవడిరి. కిగవత్కృపచే నేటికి మీ దంపతులకు సుఖసంయోగ మేర్పడినది. ఏపెనిమిటిపశ్చాత్తనీ, దుఃఖము జూడలేక గ్రుడ్డవకుం గుండెడొంచుచు గూర్చున్నాడు.

రుక్మి—(ఆత్రమున దిగ్గన తేచి) ఆం ఆం! నాప్రాణేశ్వరుడేడీ? నాప్రాణనాగు డేడీ? నాప్రత్యక్షనైవమేడీ? నాయానందస్వర్గమేడీ? (ఇటునటుంజూచి) నాధా! నాధా! నాధా! ఎచ్చట నుంటివి.

యశో—(దుఃఖించుచు) మొగము చెల్లక వీధియరుగునిండ గూర్చున్నా డావెత్రి నాగన్న.

రుక్మి—(ఆత్రమున బరవిడిపోయి భర్తృపాదంబులపై వ్రాలి దుఃఖించును)

మృగ—(తుల్లిపడిలేచి దుఃఖమున) ఓపవిత్రవతీ! ఈధర్మపత్నిద్రోహిని, ఏ కృత ఘ్నుని, ఏచువుకొనిన మూఢుని, ముట్టకుము. ముట్టకుము.

గుక్మి—(దుఃఖించుచు) ప్రాణనాథా ? నాయపరాధముల త్నమింపుము.

ముర—(రుక్మిణిని లేవదీసి దుఃఖించుచు) ధర్మపత్ని !

సీ. బావనిఁద్రోసిన పాపంబునకునేన

యర్హుండగాని నాయమ్మగాదు

అపగంద్రోసిన యధికాఘమునకేన

దండుకడగాని నాతల్లిగాదు

గరిటెవతలిడిన క్రౌర్యదుష్కృతికేన

ననుభోక్తగాని నాయంబగాదు

నగలాల్చికొని రంకుపగనొన్న నికృతికే

తుమిశవ్యుడగుగాని జననిగాదు

గీ. అనుపమానసతీమణివై న నన్ను

దుఃఖపట్టిన కులసతీద్రోహమునకు

కట్టకొడిసిన బాధలుగాక యెట్టి

నూత్న సరికంబు నృణ్ణియించునో! యముండు.

గృహాలక్ష్మీ ? నిపవిత్రహృదయపీఠంబున నాసాపపరిహారమునకుఁ దావుగలిగిన నన్ను త్నమింపుము.

(పక్షి సాతరోగ భూయిష్టుడై రూపముమారి వకీలురావు ప్రవేశము)

రావు—(దుఃఖమున) ఓరుక్మిణీసాధ్వీ ? ఈక్రూరుని త్నమింపుము. ఈద్రోహిని త్నమింపుము.

(అందరు నాశ్చర్యమునఁ జూచుచుండురు)

ముర—(ఆశ్చర్యమునఁ జూచి) ఎవరువారు ?

రావు—నాయనా ! మురళీ ? నామేనగోడలిని నీఁచి వివాహ మొనర్పఁదలంచి, యమాయకురాలగు నీతల్లికి, నుత్తమురాలగు నీభార్యకు స్మరణలంగల్పించి, ప్రణయశేఖంబులించి కపటనాటకమాడించి నీకు భార్యావియోగంబుఁ జేకూర్చిన ఖలుండ, పరులకొంప. లుదీసి బాగుపడనెంచిన స్వలాభార్థినగు వకీలు రావును నేనే. నాయనా ! నధర్మము మహాపతివ్రత, నిగోఘరాలు. అత్తూ

మర—(ఆనందమన)

గీ. అవని స్వాతంత్ర్య ధర్మాశయంబువిడిచి
 యగ్నిసాక్షిగగొన్న భార్యలఁ ద్యజింప
 కేకపత్నీవ్రతస్తులై, యిహపరఘులు
 బడయుదురుగాత మెలమియశావనులుప్రీతి.

(చుక్కణి బంధువు లందరు ప్రవేశము)

మంగళహారము.

X ద్య.

శ్రీమద్బొండాడవురీవివాసచతుర్విధకవితాధురంద్ర కాళ్ళికూర్వన్వయ
 కలశపాధోవిధినిశాకర, భోగ రాజకీపీండ్ర పాపమాంబాదంపతీ
 గర్భశుక్తిముత్తాశల, సాంబశివరాయ, వెంకయ, రామమూర్తి
 కవీండ్ర చతుర్ధ సోదరు, బాపాయమ్మ సతీధర్మపత్నీ
 సహిత, చతుర్విధకవితాధురంద్ర, హనుమంత

రాయమాత్య ప్రణేతలుగు సవయుగ

ప్రకరణ దృశ్యవ్రబంధమునం

బం చ మాంకము

సంపూర్ణము.

